

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

MAGISTRSKA NALOGA

SOCIALNO-MATERIALNA VARNOST
AKTIVNIH UŽIVALCEV NEDOVOLJENIH
DROG

MAJA POLJAK

URŠKA FORŠTNARIČ

LJUBLJANA, 2020

PODATKI O MAGISTRSKI NALOGI

Avtorici: Maja Poljak, Urška Forštnarič

Mentor: doc. Srečo Dragoš

Naslov: Socialno-materialna varnost aktivnih uživalcev nedovoljenih drog

Kraj: Ljubljana

Leto: 2020

Št. strani: 93

Št. tabel: 6

Št. literature: 38

Št. prilog: 1

Ključne besede: socialna varnost, materialna varnost aktivni uživalec nedovoljenih drog, univerzalni temeljni dohodek, politika drog, denarni transferji

Povzetek: Naloga v teoretičnem delu oriše sistem socialne varnosti v Sloveniji, kjer predstaviva tudi denarne transferje. Nadaljujeva s politiko na področju drog in s tem povezano socialno varnostjo aktivnih uživalcev nedovoljenih drog. Opiševa tudi njim namenjene programe, njihovo socialno mrežo, vpletenost na trg dela in strategije za zagotavljanje preživetja. Zaključiva s predstavitvijo univerzalnega temeljnega dohodka.

V empiričnem delu predstaviva zgodbe in poglede šestih uživalcev nedovoljenih drog. V ugotovitvah povzameva njihova pričevanja in jih oblikujeva v sklepe, ki orišejo njihovo socialno-materialno situacijo, strategije preživetja ter njihov pogled na koncept univerzalnega temeljnega dohodka.

S pogovori z intervjuvanci sva spoznali življenjski svet uporabnika nedovoljenih drog. Dobili sva natančnejšo sliko o njihovih dohodkih, stroških, različnih strategijah povečevanja prihodkov in mnenja o konceptu univerzalnega temeljnega dohodka ter s tem oris njihovih potreb.

Title: Socio-material security of active illicit drug users

Key words: social security, material security, active drug user, universal basic income, drug policy, money transfers

Abstract: In the theoretical part, we outline the social security system in Slovenia, where we also present cash transfers. We continue with the drug policy and the related social security of active illicit drug users. It also describes their programs, their social network, labor market involvement and survival strategies. We conclude with a presentation of the universal basic income.

In the empirical part, we present the stories and views of six illicit drug users. In the findings, we summarize their testimonies and shape them into conclusions that outline their socio-material situation, survival strategies and their view of the concept of universal basic income. Through conversations we got to know the world of an illicit drug user. We got a more detailed picture of their income, expenses, different strategies for increasing their income and opinions on the concept of universal basic income, and an outline of their needs.

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

MAGISTRSKA NALOGA

SOCIALNO-MATERIALNA VARNOST
AKTIVNIH UŽIVALCEV NEDOVOLJENIH
DROG

Avtorici: Maja Poljak in Urška Forštnarič

Mentor: doc. Srečo Drago

PREDGOVOR

Področje drog in odvisnosti nama je že od začetka študija blizu; to naju je v času študija tudi povezovalo in botrovalo odločitvi za pisanje v soavtorstvu - najprej diplomskega dela, kasneje pa še magistrske naloge.

Vedno znova radi debatirava o problematiki zasvojenosti od drog, se prevprašujeva o življenjskem svetu uporabnikov in obujava spomine na skupno opravljanje prakse v Društvu za zmanjševanje škode zaradi drog Stigma. Zanimivo nama je spoznavati nove uporabnike in se s tem poglobljati v raziskovanje njihovih potreb ter želja. Pomembno se nama zdi, da kot mladi socialni delavki presegava stereotipe in predsodke o uporabnikih vseh drog ter s tem pripomoreva k destigmatizaciji. Meniva, da je to ključno poslanstvo vsakega socialnega delavca.

Maja je bila v času raziskovanja zaposlena na Društvu za zmanjševanje škode zaradi drog Stigma, kjer so se ji preko vsakdanjega stika in pogovorov z aktivnimi uživalci drog porajala vedno nova vprašanja ter pomisleki okoli obravnave uživalcev.

Tako sva se skupaj odločili, da se poglobiva in konkretnije raziščeva področje materialne situacije uporabnikov, ki je soodvisna s socialno situacijo posameznika.

Zahvaljujeva se vsem sogovornikom, ki so bili pripravljeni z nama velikodušno deliti svoje zgodbe in nenazadnje tudi čas ter s tem doprinesli k izvedbi magistrskega dela.

Zahvale gredo nedvomno tudi mentorju Sreču Dragošu, predvsem za usmerjanje, kot tudi hitro odzivnost in potrpežljivost. Hvala tudi družinama in vsem ostalim, ki ste naju podpirali v času izdelave diplomske naloge.

KAZALO

1 TEORETIČNI UVOD.....	5
1.1 EKONOMSKA NEGOTOVOST IN EKONOMSKA VARNOST.....	5
1.2 SISTEM SOCIALNE VARNOSTI V SLOVENIJI.....	6
1.2.1 Socialna varnost	6
1.2.2 Socialna politika.....	6
1.2.3 Denarni transferji.....	8
1.2.4 Socialna varnost aktivnega uživalca nedovoljenih drog	17
1.2.5 Življenje uživalca med socialnim in materialnim	19
1.3 UNIVERZALNI TEMELJNI DOHODEK (UTD)	22
1.3.1 Definicije univerzalnega temeljnega dohodka	22
1.3.2 Razlogi za uvedbo UTD	24
1.3.3 UTD kot demotivacija za delo.....	27
2 PROBLEM.....	31
3 METODOLOGIJA.....	33
3.1 VRSTA RAZISKAVE	33
3.2 MERSKI INSTRUMENTI IN VIRI PODATKOV	33
3.3 POPULACIJA IN VZORČENJE.....	34
3.4 ZBIRANJE PODATKOV	34
3.5 OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV	34
4 REZULTATI IN RAZPRAVA	36
4.1 SUMARNA TABELA	37
4.2 DOHODKI	40
4.2.1 Redni dohodki	40
4.2.2 Občasni dohodki.....	43
4.3 PREMOŽENJE	44
4.4 STROŠKI	45
4.5 STRATEGIJE.....	48
4.6 POGLEDI NA UNIVERZALNI TEMELJNI DOHODEK (UTD)	51
5 SKLEPI	55
6 PREDLOGI	57
7 LITERATURA.....	58
8 PRILOGE	61
8.1 ODPRTO KODIRANJE (KATEGORIZIRANJE VSEBINSKIH POJMOV)	61

KAZALO TABEL

Tabela 1: Informativna višina denarne socialne pomoči v letu 2019 od 1. 8. 2019 (cenzus): ...	9
Tabela 2: Gibanje osnovnega zneska minimalnega dohodka z uskladitvami po letih	11
Tabela 3: Mesečne statistike izplačil denarne socialne pomoči v letu 2019:	13
Tabela 4: Mesečne statistike izplačil varstvenega dodatka za leto 2019:	14
Tabela 5: Javno mnenje Slovencev o uvedbi UTD:	26
Tabela 6: Predsodki o socialnih pravicah v slovenskem javnem mnenju:	27

1 TEORETIČNI UVOD

1.1 EKONOMSKA NEGOTOVOST IN EKONOMSKA VARNOST

Beck trdi, da je v razvitejši moderni je družbena proizvodnja bogastva sistematično povezana z družbeno proizvodnjo tveganj in se hkrati sprašuje: »Kako je mogoče tveganja in nevarnosti, ki se sistematično proizvajajo skupaj z razvitim modernizacijskim procesom, preprečiti, jih narediti nenaravne, jih dramatizirati, kanalizirati in jih tam, kjer so se sedaj pač pojavili v podobi 'latentnih stranskih učinkov', omejiti in razpršiti tako, da niti ne ovirajo modernizacijskega procesa niti ne prekoračujejo meja (ekološko, medicinsko, psihološko, socialno) 'dopustnega'?« (Beck, 2009, str. 24).

Iz statističnih podatkov je razvidno, da se družbena neenakost ponovno povečuje. Trenutno se pojavlja vedno večji razmik med podjetniki in samozaposlenimi na eni strani ter delojemalci na drugi strani. Opazimo lahko upad delavcev, ki so trdno integrirani v tržišče delovne sile in vedno večje število posameznikov, ki so se znašli v sivi coni podzaposlenosti, vmesne zaposlitve, trajne brezposelnosti, ki živijo od vedno bolj skromnih javnih sredstev ali od neformalnega dela (lastno delo, delo na črno) (Beck, 2009, str. 133).

Pojav »nove revščine« lahko pojasnimo tudi s pomočjo individualizacije. »Množična brezposelnost je pod pogoji individualizacije naprtena ljudem kot osebna usoda. Ne prizadene jih več družbeno vidno in kolektivno, temveč specifično za življenjske faze. Prizadeti morajo sami s seboj prenesti tisto, za kar so imela prej revščine vajena, razredno zaznamovana življenjska razmerja pripravljena nasprotna tolmačenja, forme odvrčanja in podpore, ki so jih tudi posredovala naprej. Kolektivna usoda je v individualiziranih življenjskih položajih brez razrednih razmerij najprej postaja osebna usoda, posamezna usoda s samo še statistično zapaženo societeto, ki je ni več mogoče doživeti, in iz tega razpada v osebno bi jo bilo treba šele spet sestaviti v kolektivno usodo.« (Beck, 2009, str. 134).

Ekonomska negotovost se odraža v različnih oblikah negotovosti in tveganjih ter v omejenih možnostih, kako se spopasti z različnimi možnimi situacijami in kako priti iz njih. Lahko rečemo, da je v večji ali manjši meri vsak posameznik izpostavljen tveganjem, ki jih prinašajo življenjske okoliščine, kot so brezposelnost, bolezen, nesreče in podobno. Ta tveganja so predvidljiva, vendar še vseeno prinašajo škodljive učinke (Standing, 2009) (naš prevod).

Varnost izhaja iz tega, da se lahko spopadamo z negotovostmi in tveganji. Osnovna ekonomska varnost je bistvena za svobodo in razvoj. Lahko bi rekli, da ekonomsko varnost sestavljajo tri stvari: kot prvo rizične oblike negotovosti in tveganja, kot drugo zagotavljanje možnosti, da se posamezniki lahko z njimi spopadejo, in kot tretje, da si lahko od te situacije tudi opomorejo (Standing, 2009) (naš prevod).

1.2 SISTEM SOCIALNE VARNOSTI V SLOVENIJI

1.2.1 Socialna varnost

Ena od temeljnih človekovih pravic je pravica do socialne varnosti. Po določilih 2. člena Ustave je Slovenija socialna država; to pomeni, da je dolžna zagotavljati ugodne razmere za uresničevanje kratkoročnih in dolgoročnih družbenih ter osebnih socialnih interesov ljudi. Dolžna je voditi tako politiko in zakonodajo, da bodo zagotovljene ustrezne okoliščine za uresničevanje in varovanje socialnih interesov ter potreb posameznikov in družbe kot celote (Vodovnik, 2004, str. 154).

Novak in Cvetko (2005: 1-4) v uvodnem poglavju predstavita socialno varnost kot kombinacijo dveh komponent. To sta politika socialne varnosti in sistemi socialne varnosti. Sistemi socialne varnosti predstavljajo pravno komponento socialne varnosti (ibid.).

»Definicija socialne varnosti v najširšem smislu obsega pokritje vseh socialnih primerov, vključno s primeri socialne ogroženosti ali pomanjkanja, ne glede na to, ali se sistem uresničuje v okviru socialnih zavarovanj ali socialnega varstva.« (Kalčič: 17) Z vidika socialnega dela predstavlja socialna varnost obliko socialne preskrbe prebivalstva. Potreba po varnosti je ena od temeljnih človekovih potreb. Ljudje so sposobni predvidevati bodoče dogodke, ki jih lahko prizadenejo in se nanje pripraviti. Pripraviti se je mogoče predvsem za primer materialnega pomanjkanja. Zato nekateri avtorji menijo, da je socialna varnost v bistvu materialna varnost (Alfandari: 36, Berghman: 252).

1.2.2 Socialna politika

Socialna politika je sklop ciljev, dejavnosti in ukrepov za usmerjanje socialnega razvoja, ki jih država razvija in uporablja z namenom, da bi posamezniki in skupine prebivalstva lahko zadovoljevali svoje osebne ter skupne interese in delovali kot polnopravni ter enakovredni člani družbe in države (Nacionalni program socialnega varstva do leta 2005:1, po: Milošević Arnold, Postrak, 2003).

V ožjem smislu socialno politiko določajo ukrepi za zagotavljanje varnosti posameznika. Ko govorimo o ukrepih, imamo v mislih načela, pravila in dejavnosti, ki posamezniku oz. državljanu omogočajo, da se vključi, ostane vključen v družbeno okolje in v njem aktivno deluje. Država pri tem zagotavlja materialne in socialne pravice, posameznik pa prispeva v obliki davkov in drugih obveznih dajatev.

V skladu z našim zakonom je socialno varstvo preprečevanje in reševanje socialne problematike posameznikov, družin in skupin prebivalstva (Zakon o socialnem varstvu, 1. člen). Ko si posamezniki zaradi delovanja zunanjih in notranjih dejavnikov ne morejo sami zagotoviti socialne varnosti in blaginje, so upravičeni do pomoči. Vse strokovne službe in druge ustanove pa morajo pri odločanju o pomoči upoštevati načelo subsidiarnosti. To pomeni, da je za socialno varnost in svojo blaginjo ter za blaginjo svoje družine odgovoren predvsem vsak sam.

Bistvena so načela za izvajanje sistema socialnega varstva: socialna pravičnost, zagotavljanje človekovega dostojanstva, solidarnost in odgovornost posameznika za zagotavljanje lastne socialne varnosti in socialne varnosti njegovih družinskih članov.

Sistem socialnega varstva predstavljajo programi, katerih namen je preprečevati nastajanje socialnih težav (preventivni programi), storitve (znotraj ali zunaj mreže javne službe) in prejemki, ki so namenjeni ljudem v socialnih stiskah. Sistem sestavljajo tudi javna pooblastila, naloge in ukrepi, ki jim izvajalcem socialnega varstva nalagajo zakoni in drugi predpisi.

Namen programov in storitev, ki se izvajajo, kot tudi prejemkov, ki se zagotavljajo v okviru sistema socialnega varstva, je: krepitev moči uporabnikov sistema socialnega varstva in razvijanje sposobnosti za njihovo vsakdanje življenje, omogočanje in povečevanje socialne vključenosti, zagotavljanje enakih možnosti žensk in moških, preprečevanje revščine, pomoč in oskrba v primerih nezmožnosti opravljanja nujnih življenjskih opravil, zagotavljanje temeljne socialne varnosti v kriznih obdobjih izpada drugih virov za življenje (RrNPSV06-10, Ur. l. RS 39/2006).

Bistvo ideje socialnega varstva v ožjem smislu je koncept pomoči. Cilj socialnega varstva je pomagati ljudem, da uspešno živijo in opravljajo pričakovane socialne vloge v svojem družbenem okolju.

V današnjem sodobnem času je socialno varstvo raznolika in kompleksna institucija. Spreminja se tako, kot se spreminja družba, pri čemer nekateri njegovi vidiki ostajajo konstantni, drugi pa se včasih izredno hitro menjavajo (Macarow, 1995, XI, XVI, 14, PO Milošević Arnold, Postrak, 2003).

V Sloveniji, kot socialni državi, se zaenkrat še vedno poslužujemo socialnih transferjev za reševanje problematike ekonomske negotovosti oziroma za zagotavljanje ekonomske varnosti.

Kot bomo videli v nadaljevanju, je ta pomoč:

- **ciljna**, ker je namenjena določeni skupini, naj bo ta skupina definirana glede na starost, revščino, nesposobnost za delo itd.;
- **selektivna**, ker se za ugotavljanje upravičenosti uporablja nek specifičen kriterij, kot na primer premoženje;
- **pogojena**, ker zahteva neko določeno vedenje, večinoma se to nanaša na zaposlovanje (Standing, 2009) (naš prevod).

1.2.3 Denarni transferji

Slovenija zagotavlja sledeče denarne transferje:

- državna štipendija, Zoisova štipendija,
- pomoč ob rojstvu otroka, starševski dodatek, rejnina,
- otroški dodatek,
- dodatek za veliko družino, dodatek za nego otroka,
- prispevek zaradi dela s krajšim delovnim časom, delno plačilo za izgubljeni dohodek, starševska nadomestila,
- denarna socialna pomoč (DSP/DP),
- izredna denarna socialna pomoč (IDSP/IDP),
- varstveni dodatek,
- nadomestilo za brezposelnost (Skupnost centrov za socialno delo Slovenije, 2019).

Bolj podrobno bova opisali denarno socialno pomoč, izredno denarno socialno pomoč in varstveni dodatek, saj so omenjeni socialni transferji najpogostejši med aktivnimi uživalci prepovedanih drog.

1.2.3.1 Denarna socialna pomoč

Denarna socialna pomoč je namenjena tistim, ki si materialne varnosti ne morejo zagotoviti zaradi okoliščin, na katere sami ne morejo vplivati. Z denarno socialno pomočjo se upravičencu za čas prebivanja v Republiki Sloveniji zagotavljajo sredstva za zadovoljevanje minimalnih življenjskih potreb (Skupnost centrov za socialno delo Slovenije, 2019).

Upravičenci so državljani Republike Slovenije, ki imajo stalno prebivališče v Republiki Sloveniji, tujci, ki imajo dovoljenje za stalno prebivanje in stalno prebivališče v Republiki Sloveniji, osebe, ki jim je priznana mednarodna zaščita in njihovi družinski člani, ki so na podlagi pravice do združitve družine pridobili dovoljenje za prebivanje v Republiki Sloveniji in imajo prijavljeno stalno oziroma začasno prebivališče v Republiki Sloveniji, ter osebe, ki jo lahko uveljavljajo na podlagi mednarodnih aktov, ki obvezujejo Republiko Slovenijo (ibid.).

Upravičen je lahko tisti, katerega dohodek na osebo ne dosega meje dohodkov, ki je zakonsko predpisana. Višina denarne socialne pomoči je med drugim odvisna od števila družinskih članov, višine dohodkov, premoženja, prihrankov in zagotovljene oskrbe. Denarna socialna pomoč se dodeli za določen čas, odvisno od okoliščin, ki so podlaga za dodelitev in višino denarne socialne pomoči. Denarna socialna pomoč se izplačuje za tekoči mesec (ibid.).

Tabela 1: Informativna višina denarne socialne pomoči v letu 2019 od 1. 8. 2019 (cenzus):

	po ZSVarPre	
status	utež	znesek €*
prvo odraslo osebo ali samsko osebo ali odraslo osebo, ki je v institucionalnem varstvu	1	402.18.0
prvo odraslo osebo ali samsko osebo, ki je delovno aktivna v obsegu od 60 do 128 ur na mesec**	1.26.0	506.75.0
prvo odraslo osebo oziroma samsko osebo, ki je delovno aktivna v obsegu več kot 128 ur na mesec	1.51.0	607.29.0
samsko osebo med dopolnjenim 18. in dopolnjenim 26. letom starosti, prijavljeno pri zavodu za zaposlovanje v evidenci brezposelnih oseb oziroma v evidenci iskalcev zaposlitve, ki ima prijavljeno stalno prebivališče na istem naslovu kot starši ali dejansko	0.7.0	281.53.0

prebiva z njimi ter imajo starši dovolj lastnih sredstev za preživljanje		
samsko osebo, ki je trajno nezaposljiva ali trajno nezmožna za delo ali je starejša od 63 let (ženska) oziroma 65 let (moški), ki ima prijavljeno stalno ali začasno prebivališče na istem naslovu kot osebe, ki niso družinski člani po tem zakonu in imajo dovolj lastnih sredstev za preživljanje, oziroma dejansko prebiva z njimi	0.76.0	305.66.0
vsako naslednjo odraslo osebo	0.57.0	229.24.0
vsako naslednjo odraslo osebo, ki je delovno aktivna v obsegu več kot 128 ur na mesec	0.83.0	333.81.0
vsako naslednjo odraslo osebo, ki je delovno aktivna v obsegu od 60 do 128 ur na mesec	0.7.0	281.53.0
otrok osebe, ki uveljavlja denarno socialno pomoč, dokler ga je ta dolžna preživljati	0.59.0	237.29.0
povečanje za vsakega otroka v enostarševski družini, kadar je drugi od staršev umrl in otrok po njem ne dobiva prejemkov ali je drugi od staršev neznan ali kadar otrok po drugem od staršev prejemkov za preživljanje dejansko ne prejema	0.18.0	72.39.0

(Republika Slovenija, 2019)

* pri dejanskih aktualnih zneskih se upošteva osnovni znesek minimalnega dohodka, ki od 1. 8. 2019 znaša 402,18 evra (ibid.).

** Kot delovno aktivne osebe se štejejo zaposlene osebe, osebe, ki opravljajo dejavnost, osebe, ki so vključene v ukrepe aktivne politike zaposlovanja in programe psihosocialne rehabilitacije, katerih cilj je zaposlitev, družinski pomočnik po zakonu, ki ureja socialno varstvo, osebe, ki so upravičene do delnega plačila za izgubljeni dohodek po zakonu, ki ureja starševsko varstvo in družinske prejemke, osebe, ki imajo sklenjeno pogodbo o opravljanju volonterskega pripravništva, osebe, ki imajo sklenjen pisni dogovor o prostovoljskem delu po zakonu, ki ureja prostovoljstvo, ter osebe, ki so vključene v zaposlitveno rehabilitacijo. Te osebe so lahko upravičene do dodatka za delovno aktivnost, ki je dodatek k minimalnemu dohodku delovno

aktivne samske osebe ali odraslega družinskega člana, namenjen spodbujanju k delu ali ohranjanju motivacije za delo in je odvisen od dejanskega števila opravljenih ur. Ne glede na zgornjo tabelo se za osebe, ki so vključene v programe psihosocialne rehabilitacije, ter za osebe, ki imajo sklenjen pisni dogovor o prostovoljnem delu, šteje, da so delovno aktivne v obsegu od 60 do 128 ur mesečno. Navedeno pomeni, da omenjenim osebam, ne glede na dejansko število opravljenih ur mesečno, po zakonu pripada vedno nižji dodatek za delovno aktivnost (ali 0,28 osnovnega znesla minimalnega dohodka ali 0,14 osnovnega znesla minimalnega dohodka) (ibid.).

Tabela 2: Gibanje osnovnega zneska minimalnega dohodka z uskladitvami po letih

2009	Od 1. 1. 2009 do 30. 6. 2009 221,70	Od 1. 7. 2009 do 31. 12. 2009 226,80	
2010	Od 1. 1. 2010 do 30. 6. 2010 226,80	Od 1. 7. 2010 do 31. 12. 2010 229,52	
2011	Od 1. 1. 2011 do 30. 6. 2011 229,52	Od 1. 7. 2011 do 31. 12. 2011 230,61	
2012	260,00		
2013	Od 1. 1. 2013 do 31. 1. 2013 260,00	Od 1. 2. 2013 do 31. 7. 2013 261,56	Od 1. 8. 2013 do 31. 12. 2013 265,22
2014	Od 1. 1. 2014 do 31. 7. 2014 265,22	Od 1. 8. 2014 do 31. 12. 2014 269,20	
2015	Od 1. 1. 2015 do 31. 7. 2015 269,20	Od 1. 8. 2015 do 31. 12. 2015 270,82	
2016	Od 1. 1. 2016 do 31. 7. 2016 288,81	Od 1. 8. 2016 do 31. 12. 2016 292,56	

2017	Od 1. 1. 2017 do 31. 7. 2017 292,56	Od 1. 8. 2017 do 31. 12. 2017 297,53	
2018	Od 1. 1. 2018 do 31. 5. 2018 297,53	Od 1. 6. 2018 do 31. 7. 2018 385,05	Od 1. 8. 2018 do 31. 12. 2018 392,75
2019	Od 1. 1. 2019 do 31. 7. 2019 392,75	Od 1. 8. 2019 402,18	

(Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, 2019):

Iz tabele je razvidno, da se trend denarnih socialnih pomoči iz leta v leto povečuje, vendar se iz leta v leto povečujejo tudi stroški.

Zadnja ocena življenjskih stroškov je bila narejena leta 2017 za leto 2016 s strani Inštituta za ekonomska raziskovanja. Ocenjeni minimalni življenjski stroški v letu 2016 (na podlagi strukture izdatkov v letu 2015 in po cenah v letu 2016) znašajo 613,41 EUR na mesec, kar je 9 % več od ocene leta 2009 (na podlagi strukture izdatkov v letih 2005-2007 in cen aprila 2009). Za izračun minimalnih življenjskih stroškov se upošteva cena prehranske košarice za moškega starega od 19-65 let in recipročna vrednost deleža izdatkov za hrano in brezalkoholne pijače v izdatkih za življenjske potrebščine 20 % nekmečkih gospodinjstev z dna dohodkovne porazdelitve (Stropnik, Gregorič, Gabrijelčič Blenkuš, Robnik, Švab, 2017).

V primeru, da minimalne življenjske stroške ocenjujemo na podlagi deleža izdatkov za hrano in brezalkoholne pijače v najnujnejših izdatkih za življenjske potrebščine (27,02 %), le-ti znašajo 441,67 EUR na mesec (ibid.).

Iz zapisanega lahko vidimo, da kljub temu da trenutna denarna socialna pomoč, ki znaša 402,18 EUR, ne dosega ocene minimalnih življenjskih stroškov niti na podlagi deleža izdatkov za hrano in brezalkoholne pijače v najnujnejših izdatkih za življenjske potrebščine. Torej ljudje, ki so upravičeni do denarne socialne pomoči, še vedno živijo pod pragom revščine, saj ne dosegajo niti meje absolutne revščine, ki znaša 441,76 EUR na mesec, kaj šele relativne revščine, ki je višja in znaša 662 EUR na mesec. S tem Slovenija, ki naj bi bila socialna država, svojim državljanom ne ponuja ekonomske varnosti (ibid.).

Tabela 3: Mesečne statistike izplačil denarne socialne pomoči v letu 2019:

Mesec	DP prejemniki	DP povprečje
01.01.2019	56.090	355,12
01.02.2019	57.988	356,80
01.03.2019	58.536	354,48
01.04.2019	58.674	353,40
01.05.2019	58.661	352,12
01.06.2019	58.080	350,39
01.07.2019	57.081	349,75
01.08.2019	57.159	361,71
SKUPAJ	462.269	2.834
povprečno	57.784	354

(Republika Slovenija, 2019)

Kot vidimo v tabeli 3, je bilo v letu 2019 do meseca avgusta v povprečju 57.784 prejemnikov denarne socialne pomoči na mesečni ravni in v povprečju je ta znašala 354 evra (ibid.).

1.2.3.2 Izredna denarna socialna pomoč

Izredna denarna socialna pomoč, kot posebna oblika denarne socialne pomoči, se lahko dodeli samski osebi ali družini, ki se je iz razlogov, na katere ni mogla ali ne more vplivati, znašla v položaju materialne ogroženosti, oziroma če izkazuje izredne stroške, ki so vezani na preživljanje, ki jih z lastnim dohodkom ne more pokriti (Republika Slovenija, 2019).

Izredna denarna socialna pomoč se dodeli v enkratnem znesku ali za obdobje od 3 do 6 mesecev. Višina izredne denarne socialne pomoči je lahko mesečno največ v višini enega minimalnega dohodka osebe ali družine, v enem letu pa lahko višina vseh prejetih izrednih denarnih socialnih pomoči znaša največ petkratnik minimalnih dohodkov. Ne glede na omejitve izplačila izredne denarne socialne pomoči v enem koledarskem letu v višini petkratnika minimalnega dohodka se lahko višina treh minimalnih dohodkov v enem koledarskem letu dodeli le za izredne stroške nastale zaradi naravne nesreče ali višje sile (Ibid.).

Upravičenec do izredne denarne socialne pomoči je dolžan prejeto pomoč porabiti za namen, za katerega mu je bila dodeljena, v roku 30 dni po prejemu pomoči oziroma do vložitve nove vloge, če je ta vložena pred potekom tega roka. Dokazila o porabi sredstev je dolžan predložiti

centru za socialno delo v roku 45 dni po prejemu izredne denarne socialne pomoči oziroma najkasneje ob vložitvi nove vloge za izredno denarno socialno pomoč, če je novo vlogo vložil pred potekom roka. Če tega ne stori ali pa se iz dokazil ugotovi, da pomoč ni bila namensko porabljena ali ni bila porabljena, ni upravičen do izredne denarne socialne pomoči 14 mesecev po mesecu prejema izredne denarne socialne pomoči, razen v primeru vložitve nove vloge za izredno denarno socialno pomoč zaradi naravne nesreče ali višje sile. (ibid.)

1.2.3.3 Varstveni dodatek

Varstveni dodatek je namenjen tistim, ki si materialne varnosti ne morejo zagotoviti zaradi okoliščin, na katere sami ne morejo vplivati. Z varstvenim dodatkom se upravičencu za čas prebivanja v Republiki Sloveniji zagotavljajo sredstva za kritje življenjskih stroškov, ki nastanejo v daljšem časovnem obdobju (stroški z vzdrževanjem stanovanja, nadomeščanjem trajnih potrošnih dobrin ipd.) in niso stroški za zadovoljevanje minimalnih življenjskih potreb (Republika Slovenija, 2019).

Do varstvenega dodatka so upravičene osebe, ki so trajno nezaposljive, trajno nezmožne za delo ali nezaposlene ženske, starejše od 63 let oziroma moški, starejši od 65 let, če njihov dohodek oziroma lastni dohodek družine ne presega cenusa za varstveni dodatek (ibid.).

Upravičenci so državljani Republike Slovenije, ki imajo stalno prebivališče v Republiki Sloveniji, tujci, ki imajo dovoljenje za stalno prebivanje in stalno prebivališče v Republiki Sloveniji, osebe, ki jim je priznana mednarodna zaščita in njihovi družinski člani, ki so na podlagi pravice do združitve družine pridobili dovoljenje za prebivanje v Republiki Sloveniji in imajo prijavljeno stalno oziroma začasno prebivališče v Republiki Sloveniji, ter osebe, ki jo lahko uveljavljajo na podlagi mednarodnih aktov, ki obvezujejo Republiko Slovenijo. Varstveni dodatek se izplačuje za tekoči mesec (ibid.).

Tabela 4: Mesečne statistike izplačil varstvenega dodatka za leto 2019:

Mesec	VD vloge	VD povprečje
01.01.2019	18.328	173,42
01.02.2019	17.634	172,69
01.03.2019	18.120	171,92
01.04.2019	18.234	171,22
01.05.2019	18.566	171,22

01.06.2019	18.783	171,22
01.07.2019	19.002	171,22
01.08.2019	19.190	171,22
povprečno	18.482	171,77

(Republika Slovenija, 2019).

Kot je razvidno iz tabele 4, je v letu 2019 do meseca avgusta v povprečju dobivalo varstveni dodatek 18.482 oseb, povprečni znesek varstvenega dodatka v letu 2019 do meseca avgusta pa znaša 171,77 EUR (ibid.).

1.2.3.4 Subvencije in oprostitve plačil ter pomoč s hrano

Poleg denarnih transferjev pa v Sloveniji poznamo tudi subvencije in oprostitve plačil ter različne pomoči s hrano, od bonov za hrano, do različnih donacij, malic, kosil, večerij, ki so velikokrat priskrbljene s strani različnih nevladnih organizacij. Kljub temu da so organizacije nevladne, so še vedno v veliki meri financirane s strani različnih ministrstev in občin, kar pomeni, iz državnega denarja.

Subvencije, ki jih v večini koristijo aktivni uporabniki drog, so predvsem pravica do plačila prispevkov za obvezno zdravstveno zavarovanje in pravica do kritja razlike do polne vrednosti zdravstvenih storitev, kar pomeni, da osebam, ki jim pripada pravica do denarne socialne pomoči, ni potrebno plačevati obveznega in dodatnega zdravstvenega zavarovanja, ampak to stori država. V kolikor pa posamezniku pripada pravica do varstvenega dodatka, je opravičen plačila obveznega zdravstvenega zavarovanja, dodatno zdravstveno zavarovanje pa mora kriti sam.

Veliko jih koristi tudi pravico do subvencije najemnine. To pravico imajo tisti, ki je najemnik v neprofitnem stanovanju, namenskem najemnem stanovanju, bivalni enoti, tržnem najemnem in hišniškem stanovanju, ki skupaj z osebami, ki so navedene v najemni pogodbi, izpolnjuje dohodkovni cenzus. Subvencija neprofitne najemnine lahko znaša največ 80 % neprofitne najemnine. Do subvencije k plačilu tržne najemnine so upravičeni vlagatelji, ki plačujejo tržno najemnino in so se uvrstili na prednostno listo na zadnjem javnem razpisu za dodelitev neprofitnega najemnega stanovanja v občini stalnega prebivališča. Niso upravičeni vlagatelji, ki so zavrnilo zagotovljeno neprofitno najemno stanovanje. Če je bil javni razpis za dodelitev neprofitnega najemnega stanovanja nazadnje objavljen pred več kot letom dni, je lahko

upravičen vlagatelj, ki v trenutku vloge izpolnjuje pogoje v zadnjem objavljenem javnem razpisu. Upravičen je lahko najemnik ali član gospodinjstva, ki se je skupaj z najemnikom uvrstil na prednostno listo. Za izračunani znesek subvencije lastnik stanovanja zniža najemnino najemniku, lastniku pa ta znesek povrne pristojni občinski organ. Subvencija se dodeli za dobo enega leta, vendar najdlje do izteka najemne pogodbe (Skupnost centrov za socialno delo Slovenije, 2019).

Čeprav se ideja o neprofitnih stanovanjih sliši zelo v redu, pa je težava v tem, da so kriteriji, ki jih moraš dosegati, da prideš na prednostno listo za dodelitev neprofitnega stanovanja, zelo visoki, poleg tega pa število vlagateljev visoko presega število neprofitnih stanovanj, ki so na voljo.

Leta 2019, ko je bil objavljen 18. javni razpis za pridobitev javnega neprofitnega stanovanja v najem, je bilo za zavezance, ki glede na dohodek niso zavezanci za plačilo lastne udeležbe in varščine na voljo 204 stanovanj, po naslednji razdelitvi (Javni stanovanjski sklad mestne občine Ljubljana):

- 151 stanovanj za družine,
- 25 stanovanj za samske osebe,
- 18 stanovanj za osebe, trajno vezane na uporabo invalidskega vozička,
- 10 stanovanj za osebe z okvaro čuta – gluhe oziroma slepe osebe.

105 stanovanj za udeležence, ki so glede na dohodek zavezanci za plačilo lastne udeležbe in varščine po naslednji razdelitvi (ibid.):

- 83 stanovanj za družine,
- 17 stanovanj za samske osebe,
- 5 stanovanj za osebe, trajno vezane na uporabo invalidskega vozička.

Za neprofitna stanovanja na tem razpisu je zaprosilo 1.525 družin, 1.090 samskih oseb, 34 oseb trajno vezanih na uporabo invalidskega vozička in 15 oseb z okvaro čuta (ibid.).

Razpis za neprofitna stanovanja se objavi vsaki dve leti (ibid.).

Dodatna težava je ta, da po prejetju odločbe, da si upravičen do neprofitnega stanovanja, lahko mine leto dni, preden pride do resnične realizacije tega.

1.2.4 Socialna varnost aktivnega uživalca nedovoljenih drog

1.2.4.1 Politika na področju drog

»Droge niso prepovedane zato, ker so nevarne, temveč so nevarne zato, ker so prepovedane.« (Apap v Taradash, 1993, str. 193).

Izkušnje kažejo, da prohibicionistična in represivna politika do drog ne dosega svojih rezultatov. Ravno nasprotno – droge je vedno več in s tem tudi težav, povezanih s tem. Cena prohibicije je ogromna – povzroča tako družbeno kot moralno in ekonomsko škodo (Bertand v Taradash 1993, str. 154). Preprečevanje in represivni ukrepi nimajo vpliva na zmanjšanje povpraševanja po drogi. Učinek njenega dela je viden samo pri naraščanju cene drog. To negativno vpliva na same uživalce, znižuje jim namreč kvaliteto življenja, kar posledično pomeni dvig stroškov, ki so breme davkoplačevalcev (Taradash, 1993, str. 218).

Droga je element političnega razmerja. Prek nje se urejajo politična razmerja med ljudmi na točno določen način, zato je problematična; in sicer na način, da so nekatere droge problematične, prepovedane, druge pa dovoljene (Kvaternik Jenko, 2006, str. 6).

Iz zakonodajno-pravne in zgodovinske perspektive, bi lahko slovensko politiko na področju drog umestili v model perspektive javnega zdravstva, ki hkrati vključuje kombinacijo več področij: od preventive, zdravljenja, zmanjševanja škode, do socialne rehabilitacije in reintegracije uporabnikov drog. Cilj te politike je tako promocija zdravja, zdravega življenjskega sloga oziroma vedenja in zmanjševanja škode, ki je povezano z uporabo drog tako na individualni kot skupinski ravni (Hartnoll, 2004 v Kvaternik in sod., 2008, str. 11).

Na tem mestu je pomembna normalizacijska paradigma. Ta gleda na uporabo drog in s tem povezane težave kot na normalne družbene probleme. To ni nekaj individualnega, specifičnega, kar bi zahtevalo posebno obravnavo (Kvaternik Jenko, 2006, str. 156).

Flaker (1992: 198) navaja primerjavo z modelom vojne. Po prisilnem vojnem režimu namreč pomeni normalizacija vzpostavljanje normalnih civilnih razmer. Govori tudi o tem, da se status droge in njenega uživanja v retoriki povsahdanijo, droga s tem izgubi iracionalni naboj. Tako se s problemi, ki jih prinaša uživanje drog, začnemo zares ukvarjati v vsakdanji resničnosti.

V kontekstu prohibicije se nasproti pojavlja dilema legalizacije. Ta je v slovenskem prostoru že desetletja prisotna med strokovnjaki.

Nekateri med njimi se zavzemajo za temeljitejši nadzor, kar izključuje prohibicijo in represijo, kakor tudi legalizacijo. Nadzorni mehanizmi naj bi tako s svojo preglednostjo oteževali dostop do drog, njihovo uporabo in posledično njihov vpliv na zdravje. S tovrstnim nadzorom bi se zmanjševala škoda, kar pomeni vzporedno razvijanje programov za zmanjševanje škode, ki jih že ponujajo raznolike vladne kot tudi nevladne organizacije (Pezelj, 2002, str. 171).

Zakon, ki v slovenskem prostoru regulira področje drog in z njimi povezane uporabe, je Zakon o proizvodnji in prometu s prepovedanimi drogami (Ur. l. RS, št. 108/1999). Ta ne prepoveduje nabave in uporabe nedovoljenih drog, ampak samo njihovo posest. Pri tem zmanjšuje kazen v primeru, da uživalec poseduje ali nabavlja manjšo količino droge za enkratno in lastno uporabo in v primeru, da se prostovoljno odloči za vstop v program zdravljenja uživalcev nedovoljenih drog. Kazen se regulira in zmanjšuje tudi ob prostovoljnem vstopu v socialno varstvene programe, ki jih potrjujeta zdravstveni svet ali svet za droge (ibid.).

1.2.4.2 Programi za zagotavljanje socialno-materialne varnosti uživalcev nedovoljenih drog

Strokovne dejavnosti, ki rešujejo socialno problematiko, povezano z uživanjem prepovedanih drog, se izvajajo v okviru javnih služb, ponudbe koncesionarjev za opravljanje socialnovarstvenih storitev ter v okviru dodatnih in dopolnilnih dejavnosti, ki jih v veliki večini izvajajo nevladne organizacije (ReNPPD, 2004, str. 15).

Strokovno delo obsega različne oblike dela (ReNPPD, 2004, str.15-16):

- terensko delo, različne oblike zavetišč nizkopražnih programov, dnevne centre;
- storitve prve socialne pomoči in druge socialnovarstvene storitve, ki jih opravljajo javne službe in drugi izvajalci;
- različne oblike visokopražnih programov, katerih delo je usmerjeno v doseganje abstinence;
- programe medsebojne pomoči uporabnikov drog, njihovih bližnjih in drugih zainteresiranih;
- centre za reintegracijo kot strokovno obliko dela s stabilnimi abstinenti in njihovimi bližnjimi, ki omogoča konkretno socialno vključevanje;
- programe za vključevanje na trg dela in zaposlovanja.

1.2.5 Življenje užívalca med socialnim in materialnim

Kvaternik s sodelavci (2008: 123) poudarja uporabniško perspektivo, da je že življenje brez droge predrago. Če potrebuješ denar za drogo, se težave povečajo in nastane še večja škoda. Plačilo v redni službi ne zadošča, zato je treba najti druge, nezakonite poti do denarja. Že sama droga in negativen odnos družbe do užívalcev in užívalk močno vplivata na kakovost življenja in s tem na ohranjanje zaposlitve ter na medosebne odnose. Nekateri uporabniki uporabo drog skrivajo, saj bi v nasprotnem primeru imeli težave v vsakdanjem življenju pri iskanju zaposlitve, v medosebnih odnosih (ibid.).

1.2.5.1 Socialna mreža užívalca nedovoljenih drog

»Zasvojenost je vedno stvar družine. Ne samo tistega, ki se drogira. Zasvojena je vsa družina. V taki družini je teoretično mogoče izločiti tistega, ki se drogira s kemičnim sredstvom. Vsi preostali, ali vsaj nekateri, pa so zasvojeni z odnosi do tistega, ki se drogira. Ti, večinoma matere, se ponavadi odzivajo patološko hiperproduktivno ali patološko posesivno na vse, ki ostajajo v zdravi relaciji in so trezni, s čimer motijo patološki proces.« (Psiholog v Kvaternik Jenko, 2006).

Kvaternik Jenko (2006: 13) navaja, da je bil začetek uporabe drog pri večini sogovornikov, s katerimi so govorili, precej podoben, vsi so namreč najprej začeli z uporabo dovoljenih drog, kot sta tobak in alkohol. To so v večini začeli konzumirati že v osnovni šoli, po prepovedani drogi, zlasti marihuani, pa so posegli v srednji šoli. Tobak, alkohol in marihuano so v veliki večini uporabljali v času druženja, na zabavah, s prijatelji. Mnogo jih je prvič poiskusilo drogo s prijatelji, znanci, ali celo z družinskimi člani (ibid.). Značilno je torej, da začnejo z uporabo nedovoljene droge z ljudmi, ki jim še posebej zaupajo. Gre za nek iniciacijski obred, ki sčasoma, s konstantnostjo uporabe, preraste v ritual (Kvaternik Jenko, 2006, str. 18).

Spremembe v družini, preoblikovanje odnosov in dinamike pogosto povezujejo z večanjem in širjenjem uporabe droge, kar prinaša tudi več škodljivih posledic. Predvidevali bi, da užívalci pogostejše prihajajo iz nepopolnih družin, enostarševskih ali ločenih, ampak teh podatkov in raziskav ne najdemo. Užívalci so iz različnih oblik družin, v približno istih razmerjih kot ostalo prebivalstvo (Flaker, 2002, str. 135).

Veliko užívalcev še vedno živi pri starših. Veliko od njih ima s starši manipulativen odnos, zahtevajo od njih določeno ravnanje, vse to predvsem za izkoriščanje za zadovoljitev svojih

potreb. Na terenu srečamo veliko mater, ki svojim otrokom dajejo denar za drogo, starše, ki prikrivajo, da njihovi otroci preprodajajo nedovoljeno drogo in drogo tudi skrivajo ob hišnih preiskavah. Starši s tem vzdržujejo posameznikovo zasvojenost od drog, jo s tem utrjujejo in sprejemajo (ibid.).

Velika večina uporabnikov nedovoljenih drog tako nima velikega stanovanjskega problema, pravi Flaker (2002: 123). Starejši velikokrat živijo v lastnih stanovanjih, mlajši živijo večinoma pri starših, ti pa so zaskrbljeni, kako se bodo starši odzvali na njihovo uporabo drog, saj vedo, da so s tem korak bližje, da jih starši vržejo na cesto. Lahko bi domnevali, da je to kar tipična in pogosta reakcija staršev ter da to doleti mnoge uporabnike nedovoljenih drog, za katere je to grožnja, za starše pa možnost. Starši uživalca vržejo na cesto z namenom discipliniranja. To pa v uživalcu še bolj utrdi vlogo uporabnika droge in ga usidra v tipičnem življenjskem slogu uživalca nedovoljenih drog, kar je toliko intenzivnejše in polno posledic, če je na cesti (ibid.).

Uživalci nedovoljenih drog, posebno tisti, ki se poglobljajo v to kariero in jim je droga gonilo življenja, velikokrat izgubijo stike z vrstniki in starimi prijatelji. Nekaterim je zaradi tega žal in to doživljajo kot izgubo, nekateri imajo včasih občutek, da se jih stari prijatelji izogibajo. Stiki kdaj sicer tudi ostajajo, ampak niso tesni, zamenjajo jih odnosi z uživalci drog. Spremembe, ki preokvirjajo prijateljske odnose, so posledica aktivne stigmatizacije, v teh stikih sta dokončnost in obstojnost stigme izrazito opazni in moteči. Delovanje stigme je na tem mestu precej krivično, saj etiketiranje poteka pavšalno in tako hitro. Človek, ki je tarča stigmatizacije, sam sebe ne dojema tako drugače, kot ga sedaj z narkomansko kariero dojemajo drugi. Tako uživalec postane previden, obrambni položaji ga prisilijo v izogibanje stikom (Flaker, 2002, str. 161-163).

1.2.5.2 Uživalec drog na trgu dela

Uživalci nedovoljenih drog so žrtev mnogih stereotipov, eden izmed najpogostejših je prav gotovo ta, da ne delajo.

Nasplošno velja tudi, da uživalec težko pridobi in obdrži službo. To nedvomno velja za tiste, ki so zasvojeni in izrazito živijo z vlogo narkomana. Delo je na drugem mestu, saj se življenje vrti predvsem okoli nabave droge (Flaker, 2002, str. 99).

Uporabniki nedovoljenih drog se tako z vključevanjem na trg dela ali v času zaposlitve soočajo z mnogimi preprekami, ki jim otežujejo kvaliteto življenja.

Uživalce velikokrat odpustijo takoj in brezpogojno samo zato, ker so uživalci. Stigma tako stopnjuje verjetnost odpuščanja, tu pa je treba ločiti med ekonomskim procesom, ki stigmatizirane skupine dela bolj ranljive, in med socialno psihološkim, ki pomeni pazljivost in paranoidnost.

Uporabnik drog težje obdrži službo, bodisi zato, ker si tega ne želi, ali pa seveda zato, ker ne zmore opravljati dela v stanju, v katerem je. Na tem mestu je poglavitni razlog predvsem splošen upad delovne kondicije.

Kljub vsem negativnim družbenim vplivom, tveganjem odpuščanja in težavam pa je število uživalcev, ki delajo, verjetno precej večje, kot bi si mislili, glede na veljavne stereotipe. Nekateri pripovedujejo o tem, da lahko normalno delajo, tudi študirajo. Pravijo, da je pod vplivom heroina delo mogoče, da jih ne ovira pri učinkovitosti (ibid.).

Spregovoriti gre še o nekaterih okoliščinah, ki uživalcem kljub stigmati in zasvojenosti omogočajo, da delajo (ibid.). Če delaš sam oziroma če si sam svoj vodja, je delo precej lažje, saj tudi stigme ni treba prikrivati. Tako je tudi, če je delo manj zahtevno in če je na delovnem mestu manj nadzora. Olajševalna okoliščina je tudi to, če delodajalec ne ve in ne opaža posledic uživanja droge, si zadevo razlaga po svoje ali pa si prikriva, »zatiska oči«. Redko delodajalci sprejmejo možnost zdravljenja in posameznika obdržijo na delovnem mestu. Stigma tukaj deluje kot vloga bolnika, ki je opravičilo in hkrati jamstvo ali alibi, da bo uživalec delal. Ena izmed bistvenih okoliščin zaposlitve je prikrivanje stigme na delovnem mestu, hkrati morajo uživalci paziti, da sam proces uživanja ne zbuja sumničavosti. Poleg zadetosti morajo uživalci nedovoljenih drog prikriti tudi zunanja znamenja krize, hkrati pa se spopadati z naporom, ki ga kriza prinaša (ibid.).

1.2.5.3 Strategije preživetja uživalca nedovoljenih drog

Uživalce odvisniški način življenja sili v iskanje različnih strategij za preživetje.

V glavnem so uživalci tudi sami preprodajalci; vsak se v tem vsaj preizkusi, saj slej ko prej pride do točke, ko mu začne primanjkovati droge. Dilanje je tudi eden izmed načinov, kako priti do droge in s tem ne opravljati drugih kriminalnih dejanj. Tako uživalec nabavi drogo, jo razredči s temu namenjenimi primesmi in jo proda naprej (Flaker, 2002, str. 115-122). Gre za neko vrsto »nategovanja«, ki je del folklore med uživalci, hkrati pa je tudi ena od faz dozorevanja v spretnega uporabnika nedovoljenih drog (ibid.).

Stiki z dilerji so »umetni«, površni in prisilni, saj so nujni zaradi nabave droge, hkrati pa so to edini stiki, ki jih imajo na voljo (Flaker, 2002, str. 158).

Drogo si lahko zagotovijo proti plačilu z denarjem, uslugo ali v naravi. Nekateri preprodajalci sprejemajo tudi dobrine, ki so v veliki večini ukradene. Ženske uporabnice lahko svoj dolg poravnajo s storitvijo seksualne narave (Flaker, 2002, str. 133).

Prostitucija je ena izmed strategij, ki jo imajo uporabniki na voljo poleg kraje, prevar in beračenja, a med uživalci uživa prvo mesto med nemoralnimi dejanji. Večinoma se prostituirajo ženske uživalke in zlasti uporabniki heroina ter kokaina. Moški se večinoma poslužujejo kriminalnih dejanj. Med uživalci velja, da imajo ženske uživalke daljšo odvisniško kariero med drugim tudi zato, ker se prostituirajo. Razlog za prostituiranje lahko izvira tudi iz socialnega dna ženske uporabnice nedovoljenih drog ali v specifičnem odnosu do lastnega telesa in spolnosti. Nekatere posameznice tako ugotovijo, da s prostitucijo lažje preživijo, nimajo osebnostnih težav in prodajanje lastnega telesa jemljejo kot delo (Kvaternik Jenko, 2006, str. 115).

Nekaterim je prostitucija znamenje, da so zabredli že zares globoko in da je čas za odvajanje od droge (Flaker, 2002, str. 122).

1.3 UNIVERZALNI TEMELJNI DOHODEK (UTD)

1.3.1 Definicije univerzalnega temeljnega dohodka

Za razumevanje tega koncepta je potrebno poznati definicijo univerzalnega temeljnega dohodka (UTD). V literaturi najdemo različne definicije, ki so si precej sorodne, vendar se v malenkostih tudi nekoliko razlikujejo.

Van Parijs UTD definira kot »[...] dohodek, ki ga država v enotni višini in v rednih presledkih izplačuje vsakemu odraslemu članu družbe. Ta dotacija se izplačuje in njena višina je določena ne glede na to, ali je oseba bogata ali revna, ali živi sama ali z drugimi, je pripravljena delati ali ne.« V njegovi definiciji UTD pripada vsem osebam s stalnim prebivališčem in ne samo državljanom tiste države (Van Parijs, 2004, str. 21).

Svetovno združenje za uvedbo univerzalnega temeljnega dohodka BIEN trdi, da je UTD: »[...] periodični denarni transfer pridobljen s strani posameznika, brez preverjanja posameznikovega

premoženja in dohodkov ter brez pogojevanja z zaposlitvijo.« (Basic Income Earth Network, b. d.) (naš prevod).

Enako trdi tudi Popović: »Univerzalni temeljni dohodek je univerzalen, *individualen*, nepogojen ter časovno neomejen dohodek, ki ni vezan na delo. Ker je UTD individualen, je izplačan vsakemu posamezniku in ne gospodinjstvu. Prejemajo ga *vsi* člani skupnosti, ne glede na dohodek, uspešnost, premoženjsko stanje, učinkovitost dela, pripravljenost sprejeti ponujeno delo etc.« (Popović, 2011, str. 125).

Dragoš poudari: »Gre za **brezpogojno** pravico do osnovnih življenjskih sredstev. Ta pravica mora biti zagotovljena [...] samodejno in samoumevno, torej brez kakršnegakoli pogojevanja z lastninskimi ali delovnimi upravičenji. Brez tega temeljnega pogoja ne moremo govoriti o UTD.« (Dragoš, 2019, str. 32).

Tako lahko povzamemo, da je UTD:

- denarni transfer,
- periodično izplačan,
- univerzalen: pripada vsakemu posamezniku, brez kakršnegakoli preverjanja,
- brezpogojen: plačan brez kakršnih koli izpolnjenih pogojev (npr. iskanje službe);
- individualen: plačan vsakemu posamezniku in ne gospodinjstvu.

Po definiciji je UTD lahko manjši ali večji od zneska, ki naj bi pomenil spodobno življenje. Lahko bi bil predlagan tudi kot nadomestek vseh obstoječih socialnih transferjev, ki zajemajo preverjanje sredstev, vendar večina zagovornikov UTD želi še vedno ohraniti neko obliko javnih socialno varstvenih programov, ki bi dopolnjevali prejemek UTD. Van Parijs, sicer zagovarja uvedbo najvišjega možnega zneska UTD, saj je prepričan, da si lahko vse bogatejše države privoščijo izplačilo UTD, ki presega znesek minimalnega preživetja, vendar se hkrati zaveda, da je, za prvo izvedbo izplačil UTD, bolj realen znesek, ki ne dosega minimalnih življenjskih stroškov, ki bi se kasneje postopoma zviševal. Iz tega razloga se tudi zagovorniki UTD ne bi želeli odreči ostalim socialnim prejemkom, ampak bi samo prilagodili njihovo višino (Van Prijes, 2004, str. 21-23).

To, da bi moral biti znesek UTD, vsaj tolikšen, da pokriva minimalne življenjske stroške, trdi Srečo Dragoš. Njegovo najnižjo mejo vidi pri 450 EUR, najvišja možna meja pa mora biti

opazno nižja od minimalne plače, ki od 1. 1. 2020 znaša 700 EUR neto (Dragoš, 2019, str. 37). Poleg tega meni, da je družbena funkcionalnost uvedbe UTD primerljiva z uvedbo socialne države. Čeprav je uvedba socialne države bila uvedena predvsem zaradi ljudi na obrobju družbe, pa je le-ta prinesla boljšo kakovost življenja tudi srednjim in višjim slojem, istočasno pa tudi civilizirala kapitalistično gospodarstvo. Dragoš je prepričan, da bi se enako zgodilo tudi z uvedbo UTD (Dragoš, 2019, str. 26).

V Sloveniji se je pojavila prva ideja o univerzalnem temeljnem dohodku leta 1990 s strani Veljka Rusa. Sam je sicer ta dohodek poimenoval »minimalni dohodek« in njegovo višino definiral kot tretjino povprečnega osebnega dohodka. Do tega dohodka bi bili upravičeni vsi polnoletni državljani. Poudaril je, da je potreba po uveljavitvi minimalnega dohodka zaradi zagotovitve socialne varnosti zaradi vse večje fleksibilnosti delovnega trga. (Rus, 1990)

Za razliko od takrat, ko UTD ni požel večjega zanimanja, se dandanes, tako v tujini kot tudi v Sloveniji, pojavlja vse večje zanimanje za UTD, za enkrat mogoče še ne v političnem krogu, vendar o njem razglablja vse več strokovnjakov. V tujini je bilo izvedenih tudi nekaj »eksperimentov« oziroma pilotskih projektov, vendar z izjemo UTD na Aljaski, v drugih državah ne moremo govoriti o UTD, ampak bolj o nekem približku, saj so bili denarni transferji ciljni, pogojeni in časovno omejeni, to, kar UTD naj ne bi bil.

1.3.2 Razlogi za uvedbo UTD

Vprašanje je, kaj storiti, ko socialna politika odpove, saj država, ki dovoli, da delež prebivalstva živetarji pod minimalnim pragom preživetja, ni več socialna. Trenutno imamo tako na voljo ali povečanje socialnih transferjev ali alternativo uvedbo UTD (Dragoš, 2019, str. 35).

Fromm trdi, da bi z uvedbo UTD potrdili globoko zakoreninjeno načelo zahoda, da ima človek pravico živeti ne glede na okoliščine. »Ta pravica do življenja, hrane, bivališča, zdravstvene oskrbe, izobrazbe itd. je človeku prirojena pravica, ki je v nobenih okoliščinah ne smemo omejiti niti pri vprašanju, ali je oseba za družbo 'koristna' ali ne (Fromm, 1966,) (prev. Kristina Peršoh).

Mednarodni denarni sklad (IMF) zagovarja uvedbo UTD, saj so tudi z njihovo študijo dokazali, da je to lahko učinkovit pristop demarginalizacije marginaliziranih predvsem v primeru, ko so programi obstoječih pomoči neučinkoviti. Poleg tega pa menijo, da bi UTD lahko spodbudil

strukturne reforme in s tem pomembno vplival na učinkovitost ekonomskega sistema (Dragoš, 2019, str. 42).

Veljko Rus je prepričan, da » [...] UTD ni samo eden od instrumentov socialne politike, pač pa ključni pogoj socialne integracije« (Rus, 2011, str. 105), kar je v današnji hitro spreminjajoči se in vedno bolj individualizirani družbi zelo pomembno, še posebej za ljudi na margini.

Dragoš vidi UTD tudi kot pomemben dejavnik za preprečevanje erozije socialne politike v smeri treh učinkov:

- učinek na njeno subsidiarnost: socialna politika ne bi bila več podrejena drugim politikam, predvsem ekonomskim, kar bi prineslo pozitivne posledice za najrevnejše;
- učinek demarginalizacije: z UTD bi dve kategoriji najbolj ranljivih in ogroženih državljanov (državljanom pod pragom revščine in državljanom, ki jim grozi revščina) osvobodili grožnje z osnovnim preživetjem in s tem bi se mogoče lažje organizirali;
- učinek proti instrumentalizaciji socialne politike: UTD bi prekinil politično težnjo po konstantnem nižanju osnovnih socialnih pravic (Dragoš, 2019, str. 50-51).

Van Parijs govori o treh razlogih za uvedbo UTD: prvi je **pravičnost**. Sam namreč meni, da »[...] družbena pravičnost zahteva vzpostavitev takšnih institucij, ki bi kar najbolj zagotavljale dejansko svobodo za vse.« Trdi, da morajo biti »[...] člani družbe formalno svobodni, imeti morajo dobro zavarovano strukturo lastninskih pravic in osebnih svoboščin.« (Van Parijs, 2004, str. 29). Poudari pa, da ni pomembna samo svoboda, ampak kakovost svobode, saj je svoboda odvisna tudi od sredstev, torej kako lahko posameznik to svojo svobodo izrabi (Van Parijs, 2004).

Drugi so **delovna mesta in rast**. Meni, da UTD omogoča manj kvalificiranim delavcem, da sprejmejo delovna mesta s skrajšanim delovnim časom ali slabše plačana dela, ne da bi bili porinjeni v slabšo kvaliteto življenja in hkrati omogoča vsem posameznikom več manevrskega prostora od tega, da si vzamejo krajši premor med službami, gredo na določena izobraževanja, kvalifikacije, se samozaposlijo in podobno (ibid.)

Tretji pa so **feministična in zelena prizadevanja**. Večina gospodinjskih del in skrbi za otroke še vedno pade predvsem na ženski spol; poleg tega je zaradi porodniškega in starševskega dopusta izbira in razpon del na trgu delovne sile bolj omejena kot za moške. UTD tako ženskam prinaša večjo materialno svobodo. Poleg tega, da bi imele ženske tako več svobode pri izbiri in zamenjavi službe, jih ta istočasno ščiti pred tiranskimi možmi in nudi varnost v primeru razpada zakonske zveze. Kar se tiče zelenih prizadevanj, bi lahko rekli, da je glavni sovražnik gibanja predvsem produktivizem in obsesivna želja po gospodarski rasti, gonilo tega pa je tudi boj proti brezposelnosti, kar UTD definitivno ublaži (ibid.).

Tudi Valerija Korošec verjame v pozitivne učinke UTD, saj naj bi ta »[...] prepečeval širjenje revščine, spodbujal avtonomijo posameznika ter njegovo delovno motiviranost in iniciativnost, hkrati pa poenostavljal vladne socialne politike.« (Korošec, 2010, str. 7).

V prid UTD govori tudi splošno mnenje Slovencev. Leta 2016 je bila namreč opravljena anketa o uvedbi UTD v Sloveniji. Anketirance se je prosilo, da povejo, ali so proti ali za uvedbo UTD (Toš, 2018, str. 880). Uvedba sheme temeljnega dohodka je vključevala naslednje elemente:

- vlada vsakomur izplača mesečni dohodek za kritje osnovnih življenjskih stroškov,
- temeljni dohodek nadomesti druge prejemke za socialno varnost,
- njegov namen je vsakomur zagotoviti minimalen življenjski standard,
- vsakdo prejme enak znesek, ne glede na to, ali je zaposlen ali ne,
- ljudje še naprej prejemajo dohodek, ki ga zaslužijo z delom iz drugih virov,
- ta shema se financira iz davkov (ibid.).

Vprašanje: Na splošno gledano ali ste proti temu ali za to, da bi imeli tako shemo v xx Sloveniji?

Tabela 5: Javno mnenje Slovencev o uvedbi UTD:

Odločno proti	Proti	Za	Odločno za
5,6%	29,3%	55,1%	10,0%

(Toš, 2018, str. 880).

Kot je razvidno iz tabele, je kar 65,1 % anketirancev odgovorilo, da so za uvedbo UTD v Sloveniji, na drugi strani pa je proti uvedbi 34,9 % anketirancev, kar govori o veliki podpori

uvedbe UTD v Sloveniji. Med 18 državami, kjer so izvedli to isto anketo, je Slovenija ena izmed držav, kjer so anketiranci podali največjo podpori uvedbi UTD (ibid.).

UTD prinaša zaradi svoje univerzalnosti in nepogojnosti večjo pravičnost, ker sedanji sistem dodeljevanja DSP sledi cenzusu; tako je lahko med tistimi, ki prejemajo DSP in tistimi, ki je ne, le nekaj evrov razlike, saj je nekje potrebno narediti rez. Poleg tega podatki kažejo, da je dosedanja politika glede večje zaposljivosti ljudi neučinkovita, saj je kar 42 % prejemnikov DSP dolgotrajnih prejemnikov, čeprav naj bi bila DSP le kratkotrajna oblika pomoči. Trenutna politika dodeljevanja DSP odvrta od zaposlovanja tudi zato, ker v kolikor si posameznik pridobi kakršenkoli dodaten zaslužek, čeprav majhen in niti približno ne dosega minimalnih življenjskih stroškov, le-ta izgubi DSP. Poleg tega pa je veliko zaposlenih, ki prejemajo minimalno plačo, na slabšem od tistih, ki prejemajo DSP (Korošec 2011, str. 72 - 73).

1.3.3 UTD kot demotivacija za delo

Eden od glavnih protiargumentov za uvedbo UTD, ki se pojavlja v večini literature, je tudi ta, da ljudje ne bodo želeli več delati, saj bodo dobili določeno vsoto denarja, ne da bi jim bilo treba karkoli narediti. Da je tudi v Sloveniji to mnenje močno, lahko sklepamo iz statističnih podatkov, ki kažejo nestrpnost in predsodke do ljudi, ki so sedaj prejemniki pomoči za socialno varnost.

Tabela 6: Predsodki o socialnih pravicah v slovenskem javnem mnenju:

ANKETNA TRDITEV	SOGLAŠAM	NE SOGLAŠAM
Izdatki za socialno varnost v Sloveniji ljudi polenijo.	51,6 %	25,4 %
Izdatki za socialno varnost v Sloveniji povzročijo, da so ljudje manj pripravljeni pomagati drug drugemu.	45,6 %	30,1 %
Večina brezposelnih si v resnici ne prizadeva najti zaposlitve.	44,0 %	30,4 %
Veliko ljudem uspe pridobiti podporo, ki jim ne pripada.	64,5 %	14,6 %

(Dragoš, 2019, str. 73)

Čeprav bi mogoče kdo pomislil, da so se ti predsodki začeli krepiti s polemikami o uvedbi UTD, z odporom delodajalcev za zvišanje minimalne plače ali socialnih transferjev, temu ni tako. Predsodki so se začeli krepiti takrat, ko je pristojno ministrstvo za socialno politiko začelo prakticirati »vitko« državo (Dragoš, 2019, str. 72).

Dragoš je z mednarodno primerjalno analizo ugotovil, da so v socialno razvitejših državah za nastajanje solidarnostnih vezi značilnejši prosocialni motivi in ne sebični interesi. Ravno nasprotno pa velja za »vitke« države, kjer prevladuje egoistična solidarnost na račun njene brezpogojne oblike. Čeprav bi lahko pomislili, da je to mogoče zaradi razlik v verovanju, tradicijah ali celo ekonomske razvitosti, ni tako; razlog je, da ima brezpogojna solidarnost precej omejen doseg, ko država redukcijo vse večjih tveganj prevali na mikroraven. Torej nizki izdatki socialne države ne pomenijo le krhanje blaginje, temveč tudi premik od solidarnosti k egoizmu (Dragoš, 2019, str. 73-74).

Da UTD ne odvrača ljudi od dela, poleg tega pa prinaša druge pozitivne učinke za ljudi, pričajo eksperimenti, ki so bili izvedeni glede UTD. Raziskovalci so poročali, da niso odkrili velikih sprememb glede delovnih navad prejemnikov, so pa poročali o vesplošnem zadovoljstvu ljudi, o zmanjšanju eksistencialnega strahu, stresu in o izboljšanju duševnega zdravja posameznikov (Dragoš, 2019, str. 67).

Fromm trdi: »Po mojem mnenju je mogoče dokazati, da materialna spodbuda ni edini motiv za delo in trud. Obstajajo še drugi motivi kot so npr. ponos, družbeno priznanje, veselje do samega dela itd. Tovrstnih primerov je več kot dovolj. Najbolj očitno se to vidi pri delu znanstvenika, umetnika in drugih, katerih motiv za izjemne dosežke v prvi vrsti ni finančen dobiček, temveč mešanica dejavnikov, predvsem zanimanje za delo, ponos na lasten dosežek in stremljenje k priznanju.« (Fromm, 1966,) (prev. Kristina Peršoh).

Človek že po naravi ni leno bitje, ravno obratno, človek po daljšem obdobju nedejavnosti celo trpi. Na prvi pogled se to mogoče ne zdi res, saj bi večina ljudi z veseljem sprejela dopust, vendar po kakšnem mesecu ali dveh bi tudi velika večina ponovno prosila za delo, čeprav bi bilo to neplačano. Ugotovitve o razvoju otrok in duševnih boleznih to podpirajo s številnimi podatki (ibid.).

Odnos do dela pri nas je tudi dobro poznan:

- na trditev o pripravljenosti za delo, ki se glasi: 'Rad bi hodil v službo, tudi če ne bi potreboval denarja', je 55,6 % anketirancev odgovorilo pritrdilno, zavrača pa jo 21,2 % anketirancev
- V zvezi zaposlitvijo so »osebni stiki z drugimi ljudmi« pomembni 85,4 % anketirancem in le 4,1 % jih trdi nasprotno
- 'Ponosen sem na vrsto delo, ki ga opravljam', tej trditvi nasprotuje le 2,9 % anketirancev (Dragoš, 2019, str. 69).

Ti podatki kažejo na visoko vrednotenje dela, ki je v naši hierarhiji vrednot uvrščeno višje kot v večini drugih držav (ibid.).

Če torej denar ni glavna spodbuda, bi morale biti delo tako privlačno in zanimivo s tehničnega ali družbenega vidika, da bi se ga ljudje lotili raje kot pa nedejavnosti. Sodoben, odtujen človek je globoko zdolgočasen, večinoma nezavedno in zato bolj hrepeni po lenobnosti kot pa po aktivnosti. To hrepenenje je samo po sebi simptom naše »patologije normalnosti«. Verjetno bi kakšna zloraba zajamčenega dohodka po kratkem času spet izginila, tako kot se ljudje, če jim ne bi bilo treba plačati sladkarij, po nekaj tednih ne bi več prenažedali z njimi (Fromm, 1966.) (prev. Kristina Peršoh).

Tudi Dragoš meni: »V izbiri med pasivnostjo in delovno aktivnostjo bi prva prevladala samo pri delu tistih, ki so na trgu dela izključeni iz dostojnih služb in jih delodajalci – ali celo gospodarska in socialna politika države – potiskajo v nedostojne zaposlitve (*junk jobs*); gre za delovna mesta, ki pohablajo, poneumljajo in cenovno niso vredna več kot UTD.« (Dragoš, 2019, str. 63).

Poleg tega pa se Dragoš sprašuje »[z]akaj bi se ljudje zaradi UTD naenkrat prostovoljno odpovedali običajnemu standardu in raje živeli v revščini?« (ibid.), saj znesek UTD še vedno ne bi dosegal praga relativne revščine, medtem ko »[...] zaposlitev [...] posamezniku omogoča višji standard, mogoče celo kariero, vsekakor pa občutno večje priznanje družbene koristnosti in večje možnosti samoaktualizacije z ustvarjalnim delom, kot pa v primeru brezdelja [...] (ibid.).

Lahko rečemo, da »[u]vedba UTD ni rešitev za našete probleme, [...] je pa najučinkovitejši in najhitrejši korak v pravo smer.« (Dragoš, 2019, str. 75).

2 PROBLEM

V raziskavi sva se usmerili na materialno situacijo aktivnih uživalcev nedovoljenih drog. Ker sta socialna in materialna varnost soodvisni, sva poskušali preko pogovorov z uporabniki zajeti čim širši aspekt te problematike.

Prvotno se nama je zdelo bistveno, da raziščeva socialne transferje, do katerih so aktivni uporabniki nedovoljenih drog upravičeni in katerih se dejansko poslužujejo. Želiva poudariti zavedanje, da so uporabniki nedovoljenih drog kot tudi sicer socialno izključeni v veliki večini prejemniki socialnih transferjev, s čimer jim je dodeljena določena družbena vloga in stigma. Sčasoma se s to vlogo tudi poistovetijo in s tem prevzamejo določene vzorce, načine vedenja in se priučijo različnih preživetvenih strategij ranljive skupine, kateri pripadajo.

To naju je tudi usmerilo v raziskovanje uporabniške perspektive glede zagotavljanja materialne kot tudi socialne varnosti. Tako naju zanimajo dohodki uporabnikov nedovoljenih drog, kako si jih zagotavljajo in kako z njimi upravljajo. Prav tako socialno-materialno varnost definirajo tudi stroški, ki jih ima posameznik. V primeru aktivnih uživalcev drog je na tem mestu velik strošek droga, zagotavljanje katere postavlja na drugo mesto vse ostale stroške. Predstavniki ranljivih skupin so pahnjeni v iskanje različnih možnosti za pridobivanje in povečevanje dohodka, s katerimi si lahko omogočijo zadovoljevanje osnovnih življenjskih potreb. Ko gre za uživalce drog, je glavna potreba potreba po drogi, ki zahteva veliko iznajdljivosti pri iskanju strategij, s katerimi si zagotavljajo preživetje iz dneva v dan. Glavna življenjska potreba je torej potreba po drogi, ki usmerja vse ostale sicer osnovne življenjske potrebe, ki jih tako tudi postavlja v ozadje in zato uporabnike izpostavlja različnim nevarnostim in tveganjem. Na tem mestu je govora predvsem o vključenosti v črni trg: preprodajanje nedovoljenih drog, zdravil na recept (psihofarmaki), materialnih dobrin, opravljanje spolnega dela za denar ali za drogo, delo na črno.

Pomembno se nama zdi raziskati vpliv trenutnega sistema podeljevanja materialne pomoči in alternativnega sistema univerzalnega temeljnega dohodka na uporabnike nedovoljenih drog, njihove razlike, prednosti, pomanjkljivosti.

Najin cilj je orisati življenjski svet uporabnikov nedovoljenih drog in preko tega odkriti njihove potrebe. Z raziskovanjem uporabniške perspektive želiva priti do smernic za izboljšanje

socialnih programov, ki so jim ponujeni in v katere so vključeni. Hkrati pa ponuditi tudi iztočnice za razmislek o socialnih transferjih pomoči, ki so kdaj samo podaljšana roka socialnih programov in velikokrat samo utrjujejo vlogo izključenega posameznika. Uporabnika nedovoljenih drog tako velikokrat zadržujejo v začaranem krogu prehajanja med socialnimi programi in denarnimi transferji in ga tako nemalokrat zavirajo pri vzpostavitvi novega načina življenja brez droge ter ga odmikajo od potrebe po kvalitetnem življenju.

3 METODOLOGIJA

3.1 VRSTA RAZISKAVE

Za to nalogo sva uporabile metodo kvalitativne raziskave, s katero dobimo kvalitativne podatke. Dobljeni podatki so opisi stanj ali vrednosti različnih značilnosti predmeta raziskovanja. Iz tega sledi, da so vrednosti spremenljivk zapisane besedno oziroma atributivno.

Torej "kvalitativna raziskava je raziskava pri kateri sestavljajo osnovno izkustveno gradivo, zbrano v raziskovalnem procesu, besedni opisi ali pripovedi, in v katerih je gradivo tudi obdelano in analizirano na beseden način brez uporabe merskih postopkov, ki dajo števila brez operacij nad števili." (Mesec, 1997, str. 11) Za razliko od kvantitativne raziskave "pri kateri sestavljajo osnovno izkustveno gradivo podatki, dobljeni s standardiziranimi merskimi postopki. Ti podatki, ki jih je mogoče izraziti kot števila, pa so potem tudi analizirani s pomočjo matematičnih in statističnih metod." (Mesec, 1997, str. 11)

Seznani bomo z nekaterimi osnovnimi značilnostmi novega pojava ali področja problematike, zato je raziskava eksplorativna. Raziskava je tudi empirična, saj sva zbirali novo neposredno izkustveno gradivo s spraševanjem.

3.2 MERSKI INSTRUMENTI IN VIRI PODATKOV

Raziskovali sva s pomočjo merskega instrumenta poglobljenega odprtega nestandardiziranega intervjuja, pri tem so bile določene zgolj teme kot smernice za spraševanje. Posamezna vprašanja so tako odvisna od spraševalca med samim intervjujem.

Za spraševanje sva določili naslednje smernice: redni in občasni dohodki, premoženje, stroški, strategije in pogledi na univerzalni temeljni dohodek (UTD).

Kot vir podatkov so v raziskavi uporabljeni podatki, pridobljeni iz šestih intervjujev¹ z aktivnimi oziroma nekdanjimi uživalci nedovoljenih drog. Zanimali so naju izključno podatki iz obdobja, ko so aktivno uživali nedovoljene droge.

¹ Transkripcije intervjujev so dostopne pri avtoricah.

3.3 POPULACIJA IN VZORČENJE

Kot je razvidno iz samega naslova magistrskega dela, sva se osredotočili na materialno in socialno situacijo uporabnikov nedovoljenih drog in primerjali trenutno ureditev denarnih socialnih prejemkov s konceptom univerzalnega temeljnega dohodka.

Vzorec je slučajnostni, saj sva intervjuvance izbrali naključno. Kontaktirali sva organizacije, katerih uporabniki so aktivni uživalci nedovoljenih drog. Njihovi zaposleni so naju povezali s konkretnimi uporabniki, za katere so menili, da bodo pripravljeni z nama deliti svoje zgodbe in finančno situacijo iz obdobja konzumiranja drog. Intervjuvali sva tri osebe moškega in tri osebe ženskega spola.

3.4 ZBIRANJE PODATKOV

Za zbiranje podatkov sva uporabili metodo raziskovalnega intervjuja. Spraševanje je potekalo individualno in ustno. Intervjuje sva snemali in jih transkribirali. Z dvema intervjuvancema sva opravili intervjuje na ljubljanskih ulicah, na kraju, ki sta ga izbrala sama. Z ostalimi štirimi sva se pogovarjali v prostorih organizacij, katerih uporabniki so. Intervjuji so se časovno nekoliko razlikovali, okvirno so trajali od 30 do 60 minut.

3.5 OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV

Zbrani podatki v intervjujih so bili obdelani kvalitativno. Intervjuji so bili snemani in kasneje dobessedno prepisani. Intervju vsakega posameznika je obarvan² z drugačno barvo, kar sva ohranili tudi pri izjavah v razpravi zaradi boljše preglednosti.

Določili sva enote kodiranja in nato odprto kodirali, kjer sva predhodno določenim enotam kodiranja pripisali pojme. Na podlagi prepoznavanja skupnih potez sva uredili in združili te pojme v kategorije. Rezultat so bile različne kategorije pojmov o katerih so govorili z intervjuvanci in katere so se nama zdele za raziskovanje najbolj bistvene.

Primerjali sva, na kakšen način so si intervjuvanci zagotavljali dohodke in kakšni so bili njihovi življenjski stroški. Zanimalo naju je, kakšne strategije so ubirali za povečevanje materialne

² Katja z rdečo, Marko z zeleno, Rok z vijolično, Janko z rumeno, Simona z modro, Vanesa z roza barvo.

varnosti. Na koncu sva jih povprašali o konceptu UTD in kako bi ta vplival na njihovo življenjsko situacijo. Njihove skupne in različne poglede sva združili v razpravo.

4 REZULTATI IN RAZPRAVA³

V nalogi sva se osredotočili na različne vidike socialno-materialne varnosti aktivnih uživalcev prepovedanih drog. Pozorni sva bili tudi na denarne prejemke, do katerih so uporabniki upravičeni sedaj, primerjale sva jih s potencialnim univerzalnim dohodkom tako v pozitivnem kot morebitnem negativnem smislu. V kontekstu tega sva raziskale:

- Dohodke:
 - Redne
 - Občasne
- Premoženje
- Stroške
- Strategije
- Poglede na univerzalni temeljni dohodek (UTD)

Do teh podatkov sva prišli s pomočjo pogovorov s posamezniki, ki so v določenem življenjskem obdobju bili aktivni uživalci prepovedanih drog.

³ Zaradi želje po čim bolj nazorni predstavitvi in ohranitvi izvirnosti, so izjave intervjuvancev pisane v pogovornem jeziku. Ker ima lahko ena izjava več pomenov, je mogoče, da se bo pojavila na več mestih hkrati.

4.1 SUMARNA TABELA

			MARKO	ROMAN	SIMONA	KATJA	JANKO	VANESA
DOHODKI	REDNI	DELO	VARNOSTNIK = MINIMALEC - PREŽIVNINA = 300-400 EUR	NATAKAR = 1200 EUR	NE	SOBARICA, NATAKARICA	NE	RAČUNOVDSKI SERVIS PRI MAMI
		DSP NA MESEC	352 EUR	350 EUR	300 EUR	380	300	DA
		ŠTIPENDIJA NA MESEC	NE	NE	180 EUR	NE	NE	NE
		STANARINA	800 EUR NA LETO	NE	DA NA MESEC	NE	NE	NE
		OTROŠKI DODATEK	NE	NE	120 EUR NA MESEC	NE	NE	NE
		PROSJAČENJE	NE	NE	NE	/	DA	NE
		DILANJE ZDRAVIL NA RECEPT	40 EUR NA MESEC	NE	50 EUR NA TEDEN	DA		NE
		DILANJE PREPOVEDANIH DROG	NE REDNO	NE REDNO	NE	DA	DA	DA, DILANJE TRAVE
		KRAJE	DA	NE	DA	/	V TRGOVINI	NE
		PROSTITUCIJA	NE	NE	NE	NE	NE	NE
		PODPORA DRUŽINE, PRIJATELJEV	NE REDNO	NE	NE	/	ŽEPNINA MAME	DA, DRUŽINE
	POTNI STROŠKI	NE	NE	NE	NE	290	NE	
	OBČASNI	PODPORA DRUŽINE, PRIJATELJEV V DENARJU	PLAČEVANJE POLOŽNIC + DENAR	NE	NE	/		/
		DILANJE PREPOVEDANIH DROG	DA	DA	/	/		/
		PROSTITUCIJA	NE	NE	NE	NE	NE	NE
		DELO NA ČRNO	HIŠNIK	NE	NE	/		/
		IZREDNA SOC. POMOČ	/	/	/	DA		/
		OBČINSKA DENARNA POMOČ	DA	DA	/	NE	NE	NE
		PREPRODAJANJE MATERIALNIH DOBRIN	DA	NE	DA	/	DA, TELEFONIJA	/
PREMOŽENJE			STANOVANJE + GARAŽA	STANOVANJE	NIČ			
STROŠKI	NAJEMNINA NA MESEC	NE	NE	OD 100-700 EUR	170 EUR	150 EUR	120 EUR	
	PRISPEVEK ZA STROŠKE MAMI	NE	100-150 EUR			150 EUR	/	
	POLOŽNICE NA MESEC	200 EUR	/	/		150 EUR	/	
	HRANA	7 EUR NA DAN	/	NIČ (KRAJA)	VEČ KOT 50 EUR		/	
	OBLEKE	/	300 EUR NA MESEC	NIČ (KRAJA)			/	

	DROGA	50 EUR NA DAN	OD 15 - 80 EUR NA DAN	OD 100-500 EUR NA DAN	NIČ (IZMENJAVA)		/
	PLAČILO TELEFONA	/	/	/	DA	/	/
	PREŽIVNINA ZA OTROKE	PRIBLIŽNO 300 EUR NA MESEC	NE	NE	NE	NE	60 EUR NA MESEC
STRATEGIJE	PROSTOVOLJSTVO	NE	DA vendar šele, ko je samo na substituciji	NE	NE	NE	80 EUR NA MESEC
	ODLOG PLAČILA	NE	NE	DA	/		/
	ISKANJE ZAPOSLOTITVE	NE	NE	NE	/		DA
	ZMANJŠEVANJE STROŠKOV	DSP + ZAVAROVANJE, KRAJA + PRODAJA ZDARVIL, DROG	OBČASNO DILANJE, DSP	KRAJA, ODDAJA PSIČKE, DSP	/		/
	ŽIVLJENJE PRI BLIŽNJIH/NA ULICI/ S PARTNERJEM	NE	PRI MAMI, PUNCI	OBČASNO ŽIVLJENJE Z MAMO ALI OČETOM	PRI DILERJIH, NA ULICI, PRIJATELJIH	S PARTNERKO	/
	DKD	DA	NE	NE	/		/
	ODREKANJE	PRIORITETA DROGA			/		DROGI, OBLEKAM, KOZMETIKI
	PODPORA SOCIALNIH SLUŽB/DRUŽINE	STARŠI	NE	STIGMA, KRALJI, CSD	/		PRODAJA KRALJEV ULICE, OBLAČILA
	IZMENJAVA DOBRIN	/	KO JE BIL BREZ DROGE ČASTILI DRUGI, DRUGIČ VRNIL	/	PRIJATELJSKA POMOČ, V ZAMENO ZA PREVOZ JE DOBILA DROGO		/
	PRIJAVA METADONA V DRUGEM KRAJU	NE	NE	NE		DA (+290 €)	/
	IZPOSOJA DENARJA	NE	NE	NE		DA, PRIJATELJI	/
	OSEBNI STEČAJ	DA	NE	NE	NE	NE	NE
UTD	PREDNOSTI	/	/	PLAČILO POSAMEZNIKU, VEDNO ISTI ZNESEK ZA RAZLIKO OD DSP, NI POTREBNO NIKAKRŠNO DOKAZOVANJE ZA PRIDOBITEV UTD-JA	/	/	/

	KOT MOTIVACIJA ZA DELO	/	UTD KOT MOTIVACIJA ZA DELO ZARADI OHRANITVE DOHODKA KLJUB SLUŽBI	/	-/	/	/
	KOT MATERIALNA VARNOST	/	/	IZGUBA STANOVANJA ZARADI IZGUBE DSP	LAŽJE PREŽIVETJE	/	DA, KONSTANTNA SREDSTVA ZA PREŽIVETJE
	KOT ZAVIRALNI DEJAVNIH PRI ISKANJU ZAPOSLOTITVE	NE ŽELI DELATI TUDI ZA VIŠJE PLAČILO, RAJE NA DSP	/	/	/	/	/
	KOT ZMANJŠANJE BIROKRACIJE	/	/	/	/	/	DA
	KOT MEHANIZEM VKLJUČEVANJA	/	OMOGOČANJE DELA ZA KRAJŠI DELOVNI ČAS Z DOSTOJNIM PLAČILOM	/	UNIVERZALNOST- ENAKOVREDNOST, NI MOŽNOSTI ZA OBSOJANJA	DOSTOJANSTVO, ENAKOPRAVNOST	/

Legenda:

/ - ni podatka oziroma odgovora v intervjuju

4.2 DOHODKI

4.2.1 Redni dohodki

Štirje od šestih intervjuvancev so bili na začetku, ko so se srečali z drogo, zaposleni:

Marko kot varnostnik v različnih varnostnih službah, kjer je prejemal minimalno plačo (*“V službi sem bil tud. Jst sm delal kot varnostnik od 2006 sem bil varnostnik...”*), Katja kot sobarica in natararica (*“Sn delala kot kelnarca pa sobarca.”*), Roman je bil zaposlen v prestižnih hotelih in lokalih ter prejemal plačilo 1200 eur na mesec (*“...mislm da sm takrat delu v hotelu Lev al v Slon, pol sm delu pol ljubljanskih lokalih pa zraven jemal ne, in občasno se še zdravil...Recimo kot bi zdej dobil na mesec približno 1200 evrov...”*), Vanesa pa pri mami v računovodskem servisu (*“Mam 11 let delovne dobe v računovodstvu, pri mami,...”*).

Po določenem času redne uporabe prepovedanih drog, od katerih so postali tudi odvisni, so vsi štirje posamezniki (Marko, Roman, Katja, Vanesa) postali prejemniki denarne socialne pomoči (*Katja: “... ko mi reče en odvisnik, da on sam živi pa da lahko preživi s socialno pomočjo, mu ne verjamem. Ker je meni blo težko pa za material nisn dala dnara.”*, *Janko: “Itak sem bil prejemnik socialne pomoči..”*, *Marko: “Moje socialna je 352.”* *Roman: “Odvisn sem bil od socialne pomoči, dobil sem polno,...”*, *Vanesa: “Jaz živim s socialno pomočjo.”* *Simona: “mela sem sicer teh 300 eur na mesec...”*), kar so tudi še danes.

V tem kontekstu Flaker (2002a: 99-101) omenja stereotipno podobo džankija, ki ne dela. Nekateri uživalci sicer pripovedujejo o sicer povsem navadni poklicni karieri, ampak so ti bolj izjeme.

Uživalcem, ki delajo, je zaposlitev predvsem temelj oz. podlaga za preživetje. Za nekatere ima delo tudi širši socialni pomen, to je namreč lahko tudi obdobje, ko se lahko posvetijo stvarjem izven vsakdanjika zasvojenega uživalca. To je lahko čas za nove priložnosti, razmisleke in za udejanjanje in oblikovanje novih vlog (Flaker, 2002a, str. 119).

Simona in Janko sta prejemale denarno socialno pomoč že od samega začetka. Tako so vsi intervjuvanci, ki so bili aktivni uživalci prepovedanih drog, postali dolgotrajni prejemniki denarne socialne pomoči. Njihove denarne socialne pomoči so znašale od 300 do 380 eur. (*Katja: “In jaz s 380 evri nisn mogla preživet. Nisn mogla. Čeglih nisn za drogo dala, ampak*

nisl mogla. “ Marko: “Moje socialna je 352” Roman: “Odvisn sem bil od socialne pomoči, dobil sem polno...” Simona: “... mela sem sicer teh 300 eur na mesec...”).

Iz predloga zakona o socialno varstvenih prejemkih je razvidno, »[...] da je 'med vsemi upravičenci do DSP kar 42 odstotkov dolgotrajnih upravičencev', čeprav je DSP po 'svoji naravi kratkotrajna oziroma začasna pomoč', da čim dlje upravičenci prejemajo DSP, tem bolj odvisni postanejo od nje' [...] (Korošec, 2011, str. 72).

Ker jim denarna socialna pomoč ni zadoščala (*Katja: “In jaz s 380 evri nisl mogla preživet. Nisl mogla. Čeglih nisl za drogo dala, ampak nisl mogla.”*) so si intervjuvanci na različne načine, tako legalne kot nelegalne, pridobivali redne dohodke, s katerimi so lažje preživeli. Simona je zaradi šolanja bila upravičena do otroškega dodatka 120 eur (“...120 evrov otroških dodatkov sem dobivala na svoj račun že pri 15...”), nekaj časa je tudi oddajala sobe v stanovanju, v katerem je sama živela in tako prejemale nekaj stanarine (...*tam sem imela različn folk, sem jim sobe oddajala...*). Marko je imel v lasti garažo in je le-to oddajal in za to prejemal 800 eur na leto (“...*Edin garaže ni prodal, zato da mam podnajemnika, ne, a veš 800 evrov na let, pa 800 evrov na let...*”). Katja, Simona in Marko so redno preprodajali zdravila, kot so apaurini, tramali, različni benzodiazepini, buprenorfin in metadon (*Katja: “Mogoče sem se znašla s kakimi tabletami al pa ke, če sn mela ke takega kot je Tramal al pa benzodiazepini al pa ke takega, na metadonski sn recimo metadon tudi prodajala.”*),

ki so jih dobili na recept in za to pridobili od 40 EUR na mesec do 50 EUR na teden (“...*sm mojo zdravnico prepriču v to, da sm poveču in dobil 2 škatle apaurinov in 2 škatle tramalov, sam jst tabletov ne jem in to jst prodam in mam dodatnih 40 evrov...*”; *Simona: “tudi buprenofrina ne, ker ga mam spet za prodajat...” “...tko da buprenorfin mam tudi za prodajat, da tudi dobim, v bistvu zamenjam za alkohol. Pač 5 eur za tableto, pa dobim 50 eur na teden. In s tem kupim alkohol pa mogoče kake druge stvari.”*). Katja je poleg zdravil redno preprodajala nedovoljene droge (“*Pa pol sn tuji začela s preprodajo, tolko da sn si neki dnar te naredla.*”), Vanesa je na začetku svoje odvisnosti od drog preprodajala marihuano (“*Dilala sem, tam pri osemnajstih, sem dilala travo,...*”), Janko pa je preprodajal le trde droge (“*Dilal pa sn ja, od osemnajstega do triindvajstega, oziroma do enaindvajstega.*”, “*Ja, sn pa probo, prvo sn te preprodajo,...*”).

Preprodajanje droge je za nekatere uživalce bistven dohodek. Uživalec je s tem v nekem delovnem, pogodbenem procesu, nasprotno pa je pri neuživalcih označen za nekoga, ki širi zasvojenost (Flaker, 2002a, str. 116).

Iz prakse veva, da veliko uživalcev prepovedanih drog redno preprodaja predvsem zdravila na recept, to so različna pomirjevala, anksiolitiki, benzodiazepini in substitucijska zdravila, saj je dostopanje do njih lažje in legalno. Medtem ko se za redno preprodajo nedovoljenih drog odločijo le nekateri posamezniki, se jih večina na svoji poti odloči za občasno preprodajo nedovoljenih drog, predvsem ko pridejo do večje enkratne vsote denarja in si s tem še dodatno povečajo prihodek.

Janko si je svoj dohodek povečeval tudi s pomočjo prosjačenja mimoidočih (*“Vsakega sn vstavo pa sn dejansko reko, da sn z nekega drugega kraja pa da rabim za tank, da mi je avto crkno...”*), to je poskusil tudi Marko, vendar ni zmogel (*“Ni to v men. Pa sm probu ne, pa sm stal tm pa ne, ni šlo.”*).

»Žicanje« oziroma »fehtanje« je paradokсно početje, saj človek v interakciji načeloma in že v izhodišču prizna svojo nemoč, potem pa v določenem trenutku v okviru te iste interakcije, ko mimoidočega sooči s svojo nemočjo, postane nadmočen. V tem smislu je stigma nekakšen pogoj žicanja.« (Flaker, 2002a, str. 116-117)

Marko se je raje zatekel h krajam in kradel tako po trgovinah kot tudi kolesa in s tem zaslužil približno 50 EUR na dan (*“Kradu sm po štrcunah, kradu sm bicikle, bicikl ukradu letgo, čez pol ure prodano”, “50 evrov na dan, s krajo”, “Pač to, po štrcuni, vzameš ne vem, odvisno kar človek rabi”*). Kraja je bila že od malega redna praksa za Simono, sama je to imenovala kar delo. Kraje je popolnoma normalizirala, saj sta je same kraje naučila starša, ki sta bila tudi sama uživalca drog (*“...sej smo tudi denar služli, jst sm se pač naučila krast, že od majhnega, mislm vidla sem kako to poteka, pač šaniranje. Sm pač s starši hodila, sta bila majn sumljiva z otrokom zrav. Meni je blo itak to fajn, dobila sem vse kar sem hotla, kar se nekih materialnih stvari tiče, tko da ja, so oni tudi na ta način služli denar. In sm pol tudi jst začela, me je oče nauču, je reku, da bom verjetno kdaj to rabla...”*). Kradla je po različnih trgovinah in stvari prodajala naprej (*“...Ne vem, so hotle sošolke kake pudre, na začetku sem to zastonj dajala, pol ko sem postajala počasi odvisna...”*, *“...Niti ne, 3 in kraje in pol ure dokl sm prodala...”*). Nekaj časa sta kradli skupaj z mamo in zaslužili vsaka 100 EUR na dan, potem se je odločila, da bo kradla raje sama in takrat zaslužila od 500 do 700 EUR na dan (*“...V tem času sva služli tud, tam*

približno, še zraven teh dohodkov, ki sem jih že imela še ene 200 evrov na dan...”, “...v pol ure sem imela tako tudi 500 eur do 700 eur. Niti ne, 3 in kraje in pol ure dokl sm prodala. In to je blo od jutra do sutra, tko no.”). Kasneje je moči združila z očetom, ki je imel krajo in preprodajo organizirano ter strukturirano. Čez vikende sta kradla v tujini v avstrijskih, nemških, nizozemskih, nemških in italijanskih trgovinah, čez teden pa sta to počela v Ljubljani. Tako sta na teden pridobila vsak 4000 EUR zaslužka (*“Nisva pol po Sloveniji, me je on vpeljal v neke boljše posle, isto delo, se pravi kraja samo da smo šli v Avstijske, Nemšle, Nizozemske, Italijanske trgovine, kjer sva včasih ostal čez vikend, včasih sva oba bla dost sposobna in drugi so mogli že zjutri bit 3 dni da so zaslužli po 100 evrov sva midva nardila to v dveh treh urah. In potem sem na ta način služla. Čez vikend sem si nabrala par jurjev evrov, tm od 2 do 3 tisoč ponavadi z lahkoto, vsak.”*). Po trgovinah je kradel tudi Janko (*“tu pa tam sem, priznam, fkral ke v trgovini,...”*). Roman pa trdi, da ni nikoli kradel (*“Kradu nism nikoli”*).

Kriminal je za uživalce delo. Nekdo, ki ne uživa droge in ni zasvojen, bi se težko tako poistovetil z vlogo kriminalca (Flaker, 2002a, 114).

Vanesi je z rednimi dohodki pomagala tudi družina (*“Pri nas je blo tak – denarja je blo ogromno, med sabo sta se sovražla, jaz sn samo rekla `dej mi 10 000 tolarjev` pa mi je foter kar dal, nisem rabla sploh nič prosit...”, “Pač takrat ko pa sem bla na heroinu pa ti povem, pač, mela sem denar.”*), ravno tako je Janko prejemal redno žepnino od mame (*“Ko sn bil na heroini pa, na začetki v osnovni šoli mi je itak doma neke davala, ne, za malco pa to, pa te še niše ni vejo.”*). Janko je mesečno prejemal 290 EUR povračila potnih stroškov zaradi poti do metadonske ambulante (*“Pol sn se enkrat prijavo tuji v maribor na metadon, pol sn šo s punco na svoje v juršince živet,...”* “*Pol pa sma dejansko vlekla potne stroške, jaz sn dobo 290 potnih stroškov iz Ptuja pa do Maribora,”*).

Flaker (2002a, str. 117) piše, da se nekateri uživalci ne preživljajo sami, kar pripomore k manjši materialni stiski, ki je lahko nekaj časa tudi ne občutijo. V luči tega so tudi manj izpostavljeni stigmatizaciji.

4.2.2 Občasni dohodki

Marko je imel to srečo, da so mu v obdobjih, ko ni prejemal socialne pomoči, starši plačevali položnice, opravljali večje nakupe za živila in mu zraven dali tudi nekaj žepnine (*“Ja, ko nisem imel socialno so mi plačeval položnice, pa z mamo sva šla v štrcuno, pa mi je mičkn tko dala še kšnih 10 evrov, sej veš kko je.”*). Roman in Marko sta občasno preprodajala nedovoljene

droge (*“Maja: Kaj pa, a si kdaj prodajal drogo? Marko: Tud, sm pa ke Maja: Se pravi tu bl občasno Marko: Ja, da sm pokril svojo rit.”*; *“...sem pa preprodajal. Kupu sm mal več droge, pa sem potem preprodajal.”*). Marko je poleg tega nekaj časa delal na črno kot hišnik v domu za stare (*“...dom penzionistov in sm tm delu kot hišnik”*). Katja je občasno zaprosila tudi za izredno socialno pomoč, Marko in Roman za občinsko denarno pomoč (*“pa mal MOL...”*; *“Dobil sem enkrat še izredno to MOL-ovo.”*), Janko pa je preprodajal telefone, ko se mu je za to pojavila priložnost (*“Te pa sn na primer vzel dva telefona na primer, enega sn obdržo, enega sn prodal, pa sn pol mel naročnino zmanjšano na primer 7 eurov. Pa sn pol redno plačeval. Kartico sn tak rabo, drugo pa sn prodal. Pol sn si na primer neke drugega vzel, pa sn te bolj poceni dobo pa te dražje prodal, take stvari sn te delo.”*). Od šestih intervjuvancev se ni nihče posluževal spolnega dela. Sicer vemo, da spolno delo opravljajo predvsem ženske uživalke drog; to pove tudi Katja, ki je uživalke na njihovo željo redno vozila na spolno delo, predvsem k preprodajalcem drog, s katerimi je prijateljela (*“Ful je blo punc, ki sn jih jaz osebno pač prpelala, ki sn jih jaz osebno pelala do dilerov, al kak ti naj rečem... Do teh ljudi... Ker sn še marsikeri rekla, v avti... Več ko... več ko 50 sn jih pelala pa se vse za nazaj spomnim, res.”*). Tudi Simona pove, da pozna veliko uživalk drog, ki ponujajo spolne usluge v zameno za drogo (*“Ker velik jih to dela, poznam velik punc k to delajo, ker ne poznajo družga, tm mal se na guzijo, tko mal na grd način sm rekla, ampak ja, pač grejo h enmu dilerju in so tm nekak se mu prikupijo in so pol tm, da majo zastonj drogo, alpa se prodajajo...”*).

Prostitucija je sicer spremljevalni pojav med uživalci drog, razširjena je predvsem med uživalkami drog. V očeh uživalcev spolni odnos z dilerjem ni prostitucija, saj gre za plačilo s seksualnostjo (Flaker, 2002b, str. 108).

4.3 PREMOŽENJE

Marko in Roman imata v lasti nepremičnine. Marko ima v lasti dve nepremičnini, kupljeni s strani njegovega očeta. Ima stanovanje, v katerem prebiva (*“Fotr mi je kupu v novmu bloku v Črnučah stanovanje.”*) in garažo, ki jo oddaja (*“Edin garaže ni prodal, zato da mam podnajemnika, ne, a veš 800 evrov na let, pa 800 evrov na let.”*). Roman ima v lasti stanovanje (*“...sem iz Ljubljane iz centra, živim v stanovanju, ki sem ga podedoval po mami in živim tuki že 20 let...”*), v katerem je pred mamino smrtjo prebival z mamo, zdaj živi sam (*“Živel sem doma, imeli smo dovolj veliko stanovanje...”*, *“...živel sm s starši, v bistvu z mamo, ker sta bila starša ločena...”*, *“... živel sem večinoma celo življenje pr mami, oziroma pr puncu, kukr je blo takrat...”*).

4.4 STROŠKI

Marku kot lastnik svojega stanovanja že od samega začetka ni bilo treba plačevati nikakršne najemnine, ampak le stroške, ki so znašali skupaj s stroški telefona približno 200 EUR na mesec (*“položnice so 200, z mobitelom...”*). Roman in Janko sta takrat, ko sta bila uživalca prepovedanih drog, živela z mamo in nihče od njiju ni plačeval najemnine. Sta pa oba mesečno prispevala za stroške, Roman od 100 do 150 eur, Janko pa 150 eur (*“Mami sem dal na mesec 100/150 evrov za stroške...”*; *“...tak da sn dal mami 150 eurov poleg in to je blo to...”*). Katja je eno obdobje živela v hotelu, kjer je tudi delala in je zato sobo dobila po ugodnejši ceni, za 170 EUR na mesec (*“Ker sn v hoteli živela in sn mela sobo za 170 na mesec.”*). Pri svojih šestnajstih je živela v hiši in za najemnino plačala 100 EUR na mesec (*“Tako da sem pri 16 šla v Juršence pri Ptuju, sem se tam preselila v eno hišo, sem plača za najemnino samo 100 eur na mesec.”*).

Vanesa živi v varni hiši in prispeva 120 eur na mesec za bivanje, poskrbljeno je tudi za hrano. Poudari, da ima vse, kar potrebuje: tuš, televizijo, računalnike (*“Tukaj plačam 120 € za vse.”*, *“Tukaj maš bivanje za 120 €, hrano, maš tuš, televizijo, računalnike, vse maš tu notri.”*). Ker je živela po različnih najemniških stanovanjih, je Simona imela različne stroške najema: od 100 do 150 eur, ko je živela v najemu z več ljudmi oziroma pri prijateljici (*“...pol sem se preselila h neki tudi narkomanki prijateljici, sicer je oddajala sobo, ker ima nekega moža bogatega, sem 150 evrov dajala za sobo...”*). Določeno obdobje je živela z očetom, takrat sta imela veliko prihodkov in sta za stanovanje odštela tudi od 600 do 700 eur, saj sta želela imeti udobje, ki sta si ga tudi lahko privoščila (*“Je res, da nikoli nismo imeli nikoli svojih stanovanj in nismo vačevali, tako da to je šlo 600, 700 evrov za stanovanje na mesec, ker smo mogli met komfort.”*). V času intervjuvanja je bila nastanjena v varni hiši, kjer je plačevala prispevek v višini 120 eur (*“Tle plačam prispevek.”*).

Stanovanjski problem se velikokrat prikrije in postavlja v obrobje ter senco uživalčevega življenja. A to še zdaleč ne pomeni, da problemov ni, tudi uživalci drog se ukvarjajo s podobnimi problemi kot ljudje, ki ne uživajo drog. Živeti pri starših ali ne, kako in na kak način plačevati najemnino, kaj narediti ob razhodu s partnerjem in podobno, so tudi njihova vprašanja, vsa ta vprašanja in problemi pa so obarvani z uživanjem heroína, kar lahko tako ali drugače vpliva na pomen in vrednost cele situacije (Flaker, 2002a, 123-125).

Seveda so tu še drugi stroški. Katja je za hrano porabila več kot 50 eur na mesec, kar ji med preprodajanjem ni predstavljajo težave, sicer pa (*“Ja, težko je blo, za hrano sn si te mogla naret ne, pa so to pol ko sn z materjalom delala, mi ni blo problem veš.”*, *“Za hrano sn dala več ko 50 € na mesec, da sn si hladilnik napunla.”*). Marko je za hrano porabil približno 7 eur na dan, kar zneso 210 eur na mesec (Urška: *“7 recimo.”* Marko: *“Tam nekje, ja.”*). Pove, da takrat ni nič kuhal, ampak hodil jest predvsem v restavracije ali naročeval dostavo hrane na dom, saj se mu je zdelo to bolj učinkovito in ceneje (*“Pa hrana na to, jst doma nism nikoli kuhal, se s tem zajebaval. Sm šou v restavracijo, kaj bom doma packal itak pride dražje ne, če mene prašaš. Da kupš, doma vse skp spackaš ne, pride dražje, ku da greš v restavracijo, pol morš pa še pucat vse skp,...”*). Simona s hrano ni imela nikakršnih stroškov, saj je vse, kar je potrebovala, ukradla, med drugim tudi kozmetiko in ostale higienske pripomočke (*“...ne hrana, ne pijača, ne kozmetika, nismo nič, ker smo vse ukradli.”*). To počne še vedno (*“Še vedno pa kradem kozmetiko pa tako stvari,...”*); pravi, da se ji to zdi smiselno in lažje. Raje ukrade, kot da bi plačevala, saj je drago (*“...ampak lažje je vseeno. Pač vzamem ne.”*, *“...to se mi ne zdi smiselno, mislm vem zakaj bi mogla plačevat, vse mi je jasno, ampak pač tej tuš geli, šampončki, drago je, lahko bi kupla pač ne vem, da bi znižala standarde, da ne bi rablo bit zmeri nivea, sam nism tako sem navajena.”*). Hkrati je do svojega početja kritična, ga problematizira, meni, da je odvisna od kraje (*“Vem, da sicer ni v redu, Ni mi za enkrat, bolj mam, s tem mam večjo odvisnost, ta kraja...”*). Katja in Roman izpostavita tudi stroške za oblačila in higienske pripomočke (*“neka oblačila, neki tuš gel, ke pač rabiš...”*; *“...drugo je šlo pa takrat za obleke pa te stvari”*). Največji strošek je večini intervjuvancev predstavljala droga. Marko je za heroin porabil približno 50 eur na dan (*“Ja, 50 evrov na dan.”*), Roman pa približno 70 % svojega prihodka, to je od 15 do 80 eur na dan (*“Tko 70%...”*, *“V denarju, če zdej v denarju govorimo rečmo od 15 evrov dnevno do... do 70 evrov, 80 evrov.”*). Tudi pri Simoni je bilo odvisno od zaslužka koliko je porabila za drogo. Tako je na začetku porabila za heroin 100 eur na dan (*“...jst sm dala 100 evrov za 5 gramov heroína...”*), ko je začela konzumirati tudi kokain, je za drogo porabila od 100 do 500 eur na dan (*“...porabla sem tam 500 evrov na dan ziher ne.”*). V času ko je zaslužila tudi 4000 eur na teden, je za drogo porabila tudi 3000 eur na teden in ji je to, razen najemnine, predstavljalo edini strošek (*“...Čez vikend sem si nabrala par jurjev evrov, tm od 2 do 3 tisoč ponavadi z lahkoto, vsak.”*, *“...pol še po Ljubljani sva ene jurja nardila. Tako da to je res tko na enega 4 jurje na teden...”*). Vse ostale potrebne stvari je ukradla. Kasneje je postala odvisna tudi od alkohola in za to zapravila približno 50 eur na teden (*“...pa dobim 50 eur na teden. In s tem kupim alkohol pa mogoče kake druge stvari...”*).

Lahko bi rekli, da je slovenska kultura precej naklonjena uživanju drog ravno zaradi alkohola, ki je domača droga. Prisotna je v vsakdanjem življenju, alkohola smo navajeni, ga poznamo, z njim smo se naučili živeti, ga prenašati in in ga deloma obvladovati (Flaker, 2002a, str. 51).

Iz najinih izkušenj v praksi lahko rečeva, da marsikateri uživalec trdo drogo nadomesti z alkoholom. To po najinem mnenju prinese spremembo vloge, ki je tako sprejemljivejša, odvisnosti ni treba prikrivati, kar pomeni premik odvisniške situacije v varno okolje.

Katja drogo za konzumiranje ni kupovala neposredno, ampak jo je dobila v zameno za usluge prevoza, saj je imela svoj avto in vozniški izpit (*"...Pač od začetka je blo tak, da sn mela jaz izpit za avto in vedno je blo tak – on je rabo mene, da sn ga pelala, jaz sn rabla njega, da sn mela materjal. Ze pa biznis ne, fifty-fifty, ne, veš.", "In tak sn jaz recimo prišla skoz, jaz nism njemi evra dala, on pa meni nič za bencin, se sn jaz tuji za bencin ponucala, ampak vreji, meni je blo dovolj, da je on meni tam pet gramov dal."*). Trdi pa tudi, da je drogo dobila v ostalih primerih, ko jo je potrebovala, predvsem zaradi poznanstev in druženja s preprodajalci. Vanesa si v tem obdobju, ko sva opravljali pogovor, vsakega 21. v mesecu privošči kokain. Izpostavi, da ji poleg droge predstavljajo velik strošek tudi cigarete, za katere odšteje 150 eur na mesec (*"Ja, pa cigareti me pridejo veš ko 150 €. To me ubijajo, ti cigareti me ubijajo."*).

Vanesa in Marko sta starša in morata zato plačevati preživnino ter druge stroške, povezane z otroki. Marko ima dva otroka, oba živita vsak s svojo mamo, sam z njimi nima stika. Dokler je bil zaposlen, je moral za preživnino odšteti približno 300 eur na mesec za oba otroka (*"In to si dobil približno 300 do 400 evrov? Marko: "Ne, na začetku ne, ker sm redno plačeval preživnine, pol sm šou pa na sodišče, tale primorka ne, in so mi povečal in sm na koncu dobu tolk. Jst sm dobu za direktorsko plačo preživnine ne."*). Višina Vanesine preživnine za oba otroka znaša 60 eur (*"Za otroke plačujem alimente, ker so pri babici, za vsakega 30 € na mesec."*), vendar poleg preživnine poskrbi tudi za nekatere druge stroške, povezane z otrokoma, zato na mesec za otroka odšteje približno 155 eur na mesec (*"To za otroke, preživnino morem plačevat, ne, mami. Zaj to delamo tak, da preživnino nakazuje njima, ne. Najnižjo 30 €, mam pa dva, je že 60 €. Denar kar kopni ko, groza no. Tudi teh 80 € ko mam zraven, to je vse za otroke. 15 € mu dam za hot hofer, za telefon, da se slišimo, da se lahko pokličemo."*). Poleg tega ji pa strošek predstavlja tudi prevoz do otrok in nazaj, ko jih gre obiskat, saj so nastanjeni pri babici. Zato odšteje od 8 eur do 16 eur za povratni prevoz, odvisno od izbire prevoznega sredstva (*"Pol domov hodim, ali grem s prevozi, ali grem včasih z avtobusom, me pride 16 €, prevozi me pridejo 8 €. Tja pa nazaj 16 €."*).

4.5 STRATEGIJE

Večina uživancev nedovoljenih drog ima malo legalnih prihodkov in veliko stroškov. To je razvidno tudi iz intervjujev. Zato so primorani k povečevanju prihodkov in zmanjševanju stroškov, kar pa od njih zahteva spretnost in iznajdljivost pri iskanju strategij.

Večina aktivnih uživancev nedovoljenih drog se poslužuje strategij, ki so že omenjene pri naštevanju rednih in občasnih dohodkov, to so: prejemanje denarne socialne pomoči, oddajanje nepremičnin, prosjačenje, preprodajanje zdravil na recept, nedovoljenih drog in drugih materialnih dobrin, kraje, prošnje za izredne denarne socialne pomoči in občinske denarne pomoči.

Marko je recimo ugotovil, da ima višji prihodek, v kolikor je prejemnik denarne socialne pomoči, saj je zaradi tega opravičen plačevanja preživitine za otroka. Ko je bil zaposlen za minimalno plačo, je moral ob tem mesečno odšteti približno 300 EUR za preživitino. To je tudi eden od razlogov, da je prejemnik socialne pomoči. Prihodek si je redno povečeval s pomočjo kraje, preprodaje zdravil in nedovoljenih drog (*Maja: "Se pravi, če si na socialni pomoči, ne rabiš plačevati za otroke? Marko: Rabim plačevati, ampak če nisi finančno sposoben, se vse skupaj ustavi in si pol kasneje, ko dobiš službo se ti na račun usedejo in ti trgajo od plače, za tko koker sm prej reku, od plače 310, 340 evrov mi je ostalo, vse ostalo je za preživitine. Zato je bila tako nizka plača."* "Višji k mam dohodek, več mi vzamejo za preživitino."). Vanesa si poleg preprodaje želi zvišati prihodek tako, da si išče zaposlitev v Avstriji, tam je tudi višja plača, prav tako pa odlično obvlada nemški jezik (*"Ja, ravno to iščem, ker k mami se ne bom mogla vračati in tam živeti. Jaz bi takoj šla v Avstrijo delati, nemško govorim skoraj boljše kot slovensko, kot hrvaško pa zihet, res, v nulo perfektno, takoj bi našla v Avstriji službo,..."*). Eno obdobje je prodajala tudi Kralje ulice (*"Vmes sem pol prodajala Kralje..."*). Janko se je znašel tako, da se je s takratno punco prijavil na substitucijsko terapijo, v bolj oddaljen kraj. Tako sta skupaj za povračilo stroškov vožnje do ambulate za substitucijsko terapijo dobila 290 EUR na mesec, tja sta se pa vozila skupaj z enim avtomobilom (*"Dejansko je ona tudi bila uživalka drog, tak da sma pol bila skup in sma dejansko na metadon se prijavila."..."* Pol pa sma dejansko vlekla potne stroške, jaz sn dobo 290 potnih stroškov iz Ptuja pa do Maribora, tak da sma mela en skupni prevoz. Tak da sma pol dobivala 600 evrov tak pa še 600 je bila socialna. Tam sma mela 300 evrov stroškov, tak da je pol ostalo 800 evrov ne.. Tak da na neki taki način ne, da sn čimmanj truda vložo pa čimveč potegno od države po pravici povedano ne.").

Čeprav je uživanje samo po sebi samotno opravilo, pa uživalci kdaj obdržijo stike s starimi prijatelji, kljub spremembam in oviram, ki jih prinese odvisniški način življenja. Še posebej so taki stiki koristni, če pomagajo uživalcem v stiski ali v kriznih situacijah, sem spada tudi primanjkljaj denarja za drogo (Flaker, 2002a, str. 156-160).

Tako si je Janko v stiski kdaj sposodil denar od prijateljev, ki pa ga je vedno vrnil (*"Pol pa sn si sposojal od drugih pa tak".... "Ja, nikoli nisl čist stika zgubo s tistimi, ki so bli vrede, sn vedno mel take kolege, ki niso na heroini bli pa prjatlice pa tak ne."*, *"Sn si sposodo ja, pa tudi vrno."*). Ravno tako se je na prijatelje obrnil tudi Roman, ko ni imel dovolj denarja za drogo. Prijatelji so mu posodili denar ali drogo ali mu podarili toliko droge, da ni imel krize. Sam je te usluge tudi vrnil (*"Ja, takrat so bli drugi časi, šel sem do prjatla, znanca in mi je posodu, me je pozdravu, počastu ne. Tkrat smo si med sabo pomagal ne. En ni mel pa je drug mel."*). Tudi Katji so pomagali prijatelji, v kolikor ni imela droge in je bila v krizi (*"Nič nisl rabla, sn bla v krizi pa so mi trije porinli gram pod nos."*).

Roman in Vanesa kot prejemnika denarne socialne pomoči opravljata prostovoljno delo in zato dobita 80 EUR doplačila na mesec. Vanesa piše članke za revijo Kralji ulice, Roman pa popravlja računalnike na društvu Stigma (*"Poleg pišem za Kralje, da lahko preživim še malo dlje časa še s to socialno, ker mam teh 80 € še zraven."* *"...prostovoljstvo 80 eur, ko popravljam kompe, tem k nimajo dnarja v Stigmi."*). Oba to počneta sedaj, ko jima droga ni več prioriteta, Roman je namreč samo na substitucijski terapiji (*"...mam ta zdravila, substitol, ki jih jemljem in v bistvu zatrejo željo. Nekateri pravijo, da to dajo tistim, ki jim ni več pomoči, lahko sem tudi jst med temi, ampak lej, pravm nism se zadevu že 10 let, da bi reku."*). Vanesa pa poleg substitucijske terapije enkrat mesečno še vedno konzumira kokain (*"Zdaj pa si vsakega 21. privoščim kokain."*). Tudi iz lastnih izkušenj iz dela z odvisniki sva opazili, da se večina uporabnikov odloči za prostovoljstvo, ko imajo bolj stabilno življenje, ker jim droga več ni na prvem mestu.

Omenijo tudi različne strategije zmanjševanja stroškov. Marko najprej pove, da si je zmanjševal stroške samo v okviru zakona, s tem misli prejemanje denarne socialne pomoči in oprostitev plačila obveznega in dodatnega zdravstvenega zavarovanja (*"Samo tisto kar je zakonsko. Socialna, ma obvezno in dodatno zavarovanje država plačuje, pa zdej sm odkril da rtv prispevka ne rabiš plačevat, če si na socialni."*). Ugotovil je, da mu ni potrebno plačevati rtv prispevka, ker je prejemnik socialne pomoči, zato je zaprosil za oprostitev plačila (*"... pa zdej sm odkril da rtv prispevka ne rabiš plačevat, če si na socialni."*). Nato pa omeni, da je zaradi

nujne potrebe po drogi sosedu ukradel avto, da se je lahko zapeljal do svojega preprodajalca, saj za taksi ni imel dovolj denarja (*“Pa enkrat sm se sosedu v avto pa ukradu, pa take. Pol sm ga pa skril en kilometer stran. Nujno sm rabu it do dilarja, za taksi je blo premalo in sm pol avto ukradu.”*). Opravljal je tudi družbeno koristna dela, saj mu tako ni bilo potrebno plačati kazni (*“Družbeno koristno delo sm delu...ker sem imel prometno”, “Družbeno koristno sm delu poleg službe, ja da bom kej pršparu, pa tko ne...”*), poleg tega pa je bil upravičen do povračila potnih stroškov in stroškov za malico. Odločil se je tudi, da gre v osebni stečaj (*“...glej tudi tu sm naredil, osebni stečaj...”*).

Najprej so mu sporočili, da to ni mogoče, ker je v kazenskem postopku. Po vezah in s plačilom je potem dosegel svoj cilj in pridobil potrjene dokumente, ki jih je potreboval za osebni stečaj (*“...odpre nahrbtnik in potegne ven mapo - glej tudi tu sm naredil, osebni stečaj...sam pol so rekli, da ne moreš če si v kazenskem postopku, sam pol sm si jst zrihtu preko vez vidš, vse se da, če je dnar, uradni dokument, dva potrdila moraš met. Neki me je sicer koštal, denar sveta vladar, kot pravi moj fotr.”*).

Kot sva že omenili, si je Simona stroške večinoma zmanjševala s pomočjo kraje in preprodajo ukradenega. Poleg hrane, pijače, kozmetičnih, higienskih izdelkov in oblačil je kradla tudi alkohol (*“... pa sem začela krast alkohol.”, “...ja sem pač kradla alkohol večinoma, alpa ne vem sem začela krast bl te male stvari. Mislm ja, kradem zdej še zmeri. Takrat zdej k sm šla iz zapora 2017 milke, recimo da uzamem 20 milk teh ta velikih, k so 3 eur, pa po 1,5 eur prodaš. In to mi valda pokrije potrebo po alkoholu za kr neki časa, da pač ne kradem alkohola, ker ga je mal težje ukrast od čokolade, ker bl gledajo ne.”*). Pomagala si je tudi z odlogom plačila najemnin in se kasneje odločila, da se preseli v varno hišo (*“Sam včasih nismo meli niti za stanovanje smo tudi s stanarino zamujali zaradi droge, tako da so mogli oni počakat, en teden, droga ni mogla čakati.”*).

Ker tam ni dovoljeno imeti domačih živali, je bila primorana, da odda svojo psičko (*“...mela sem psičko pitbulko. Sem jo zdej oddala za enkrat začasno, zdej če bom tle dlje časa jo bom oddala za skoz.”*). Redno je obiskovala društvo Kralji ulice in društvo Stigma, kjer je dobila različne stvari, ki jih je potrebovala (*“...ja hodim na Stigmo, skor vsak dan, na Kralje tudi grem mimo, tako pozdravit tudi pol zaradi nekih stvari, ki jih tam dobimo no. V bistvu največ sm hodila tudi na Kralje, ker sm hrano za psičko tm dobivala...”*). Kot strategija zmanjševanja stroškov intervjuvancev se je pokazalo tudi življenje pri znancih oziroma prijateljih, pri starših, ali s partnerjem, življenje na ulici. Katja je zato živela tako pri prijateljih, kot tudi na ulici (*“...sn*

bla tuji na ulici.”, “Pa ne vem, mogoče pri kakih prijateljih, prijatelci, pač kak je blo, kak je prišlo.”, “...si mogo hodit od enega do drugega, si spal en dan tam, en dan drugje, en dan pri drugem, en dan pri tretjem...”), Roman je živel ali pri mami ali pri dekletu (*“Živel sem doma, imeli smo dovolj veliko stanovanje,...”*, *“...živel sm s starši, v bistvu z mamo, ker sta bila starša ločena.”*, *“...živel sem večinoma celo življenje pr mami, oziroma pr puncu, kukr je blo takrat.”*), Janko skupaj z dekletom (*“pol sn šo s punco na svoje v juršince živet, pol sn bil en cajt, 3 leta pa pol tam,...”*), Simona je živela tako pri prijateljih kot tudi skupaj s starši (*“Tako da pol sem se na hitro preselila v Ljubljano k mami, za nekaj mesecev.”*, *“...pol sem se preselila h neki tudi narkomanki prijateljici...”*, *“Ja pa oče je pršu iz zapora po kr neki letih, sem se preselila k njemu...”*).

Vanesa je skušala privarčevati tako, da ni kupovala oblek in kozmetike, ampak je te stvari raje poiskala na društvih, kjer je vse to dobila zastonj (*“...ne kupim si nič, cote si iščem pri Kraljih, ali pa grem v te... second hande, ali si kaj tu izmenjavamo. Pri cotah šparam, pri šminkah šparam...”*). Kasneje pa se je začela odpovedovati tudi drogi in si jo privoščila le enaidvajsetega v mesecu (*“Odpovedujem se temu, da si samo 21. v mescu privoščim drogo...”*).

Katja kot voznica in lastnica avtomobila je svojemu znancu preprodajalcu nedovoljenih drog ponujala usluge prevoza in za to dobila plačilo v obliki droge (*“Pač od začetka je blo tak, da sn mela jaz izpit za avto in vedno je blo tak – on je rabo mene, da sn ga pelala, jaz sn rabla njega, da sn mela materjal. Ze pa biznis ne, fifty-fifty, ne, veš.”*, *“In tak sn jaz recimo prišla skoz, jaz nisn njemi evra dala, on pa meni nič za bencin, se sn jaz tuji za bencin ponucala, ampak vreji, meni je blo dovolj, da je on meni tam pet gramov dal.”*). Zato ji ni bilo treba nikoli odšteti denarja za drogo.

4.6 POGLEDI NA UNIVERZALNI TEMELJNI DOHODEK (UTD)

Zanimala so naju tudi mnenja in pogledi uporabnikov glede univerzalnega temeljnega dohodka. Ključni vprašanji sta bili, ali se jim zdi ta smiselna in kje vidijo prednosti ter slabosti.

Intervjuvancem sva predstavili koncept univerzalnega temeljnega dohodka. Nihče razen Romana ni poznal tega koncepta. On je tudi opozoril na pomanjkanje programov za delo, ki bi bili prilagojeni uživalcem nedovoljenih drog. Meni, da bi moralo biti omogočeno delo za posameznike po 4 ali 5 ur na dan lažjega dela (*“...pogrešam programe, kjer bi se dal po 4, 5*

ur, po zmožnostih, taka lažja dela, kot jih majo zaporniki, lepljenje, prevažanje, čiščenje okolice, narave itd.”).

Pove, da se počuti koristnejšega, čeprav dela prostovoljno. Izhajajoč iz tega meni, da si gotovo 90 % narkomanov želi delati (*“Jst mislm, da bi vsak rd delal, vsak narkoman, to lh trdim za 90%...”*) in da bi se vsak narkoman počutil koristnejšega, če bi delal (*“Ker bi se tudi sami bl koristno počutil, ker vem, ker se tudi sam bl koristno počutm, če si pa ti na ulici”*). S pomočjo univerzalnega temeljnega dohodka bi bilo to mogoče, saj oseba, ki bi se zaposlila tudi za krajši delovni čas, ne bi izgubila prejemka UTD, kar se pa sedaj z denarno socialno pomočjo zgodi. Tudi Roman prizna, da v kolikor ne bi izgubil prihodka bi se zaposlil za krajši delovni čas (*“Bi pa rad mel job tko za 5 urc, 4 urc, magar da čistim, urejam okolico. Ne da je 8 ur, ku pol ni 8 ur, ampak rata 10 ur, pa dobiš pol minimalca vn. Rajši mam pol tak lajf k ga mam pa dobim 400, 500 evrov vn...”*, Maja: *“Se pravi, te v bistvu to, da bi ti vzeli socialno pomoč odvrača od tega, da bi delal, ne vem po par ur, ali kukr koli, ker bi pač zgubu socialno pomoč in bi v bistvu dobil majn za delo, kot sedaj.”* ROMAN: *“Ja, ker bi res.”*). Pove pa tudi, da bi raje živel tako kot živi sedaj, s približno 400 eur dohodka, kot pa da bi delal polni delovni čas za minimalno plačo, saj je prepričan, da ko si zaposlen za polni delovni čas, delaš vedno več kot 8 ur in se pojavi izkoriščanje delavcev (*“Ne da je 8 ur, ku pol ni 8 ur, ampak rata 10 ur, pa dobiš pol minimalca vn. Rajši mam pol tak lajf k ga mam pa dobim 400, 500 evrov vn.”*).

Izpostavi pa tudi drugo težavo, ki je UTD ne bi odpravil, to so predsodki do uživalcev prepovedanih drog oziroma tudi do uporabnikov, ki so na substitucijski terapiji. Podeli namreč svoji negativni izkušnji. V eni službi je potem, ko je bil razglašen za delavca meseca, povedal, da je na substitucijski terapiji in bil zato odpuščen. Enako se je zgodilo, ko je delal kot pomočnik kuharja, saj so na dan privrele skrbi glede bolezni in podobnega (*“Jst sm povedu dvakrat ko sem še delal, po nekem času, po tem ko sem bil delavec meseca in so me potem vrgli iz službe. Delal sem kot pomočnik glavnega kuharja in ko so zvedl, da sm na substituciji je bilo pol milijon bolezni, da ne bojo dobili, pa vse, pa so me odpustili.”*).

Simoni se zdi pomembno, da se UTD izplača posamezniku ne glede na to, s kom živiš ali imaš partnerja (*“Ja, ker jaz sem živela v skupnem gospodinjstvu sem imela socialno takoj manjšo in so naju dobesečno prisilili, da dava skupi odločbo. Ker nisva bla poročena in tudi zdej nisva poročena in tudi nikoli ne bova. In je blo takoj 80 eur majn. Sej so rekli, da bo tu sam 12, 13 eur manj, pol pa sem naslednji mesec sam gledla ko je pršlo 80 eur manj.”*). Trenutno je namreč višina denarne socialne pomoči odvisna tudi od tega. Tudi sama je potem, ko sta s partnerjem

oddala vlogo, v kateri je bilo zavedeno, da živita v skupnem gospodinjstvu, dobila za 80 EUR nižji znesek, čeprav so ji na centru za socialno delo trdili, da bo znesek manjši le za dobrih 10 EUR (*“Ker nisva bla poročena in tudi zdej nisva poročena in tudi nikoli ne bova. In je blo takoj 80 eur majn. Sej so rekli, da bo tu sam 12, 13 eur manj, pol pa sem naslednji mesec sam gledla ko je pršlo 80 eur manj.”*). Pozitivno se ji zdi tudi to, da ni potrebno nikakršno dokazovanje, saj je njej dokazovanje na zavodu za zaposlovanje in na centru za socialno delo zelo naporno (*“To dokazovanje pri zavodu in pri CSDju in povsod je zelo naporno. Za nekatere več za nekatere manj.”*). Zaradi negativne izkušnje je prepričana, da je svoji socialni delavki antipatična in da ima zaradi tega nepotrebne zaplete (*“Pač ženska, pač antipatična sem ji, sej je tudi ona meni. Pač ona me ne mara in sem že zaprosla za menjavo pa so mi rekli, da ne. Jst sm pršla novembra vn iz zapora, 5 novembra, namesto da bi 21ga dobila že socialno sem jo dobila še januarja 4., ona je to zavlečevala.”*). Vanesi se ravno tako zdi prednost, da ne bi bilo potrebno pošiljati nikakršnih prošenj, vlog in dokazil (*“Ja odlično, to je odlično potem, ja kaj, pol nebi rabo pošiljat nobenih prošenj in dokazil. To se strinjam, valda da se strinjam.”*). Poudari, da je to pomembno predvsem za brezdomne ljudi in za uporabnike nedovoljenih drog, saj zaradi njihovega načina življenja velikokrat pozabijo na urejanje teh stvari in posledično ostanejo brez dohodkov (*“Ker dosti teh ko je na cesti, pozabijo na primer podaljšat, lahko se komu zgodi, da pač pozabijo se prijavit in pol nimajo socialne. Ker pač zaradi droge jim gre z glave, ne. To bi blo vredno, ja, ker pol so takoj brez vseh dohodkov.”*). Tudi Janko se strinja, da je to nedokazovanje prednost, saj ti UTD pripada ne glede na okoliščine in meni, da s tem posameznik ohrani dostojanstvo (*“Aha, to se mi zdi glavno, da ti ne rabiš dokazovat da ti maš že preprosto dostojanstvo, da ti nek keš pač pripada.”*). V tem, da vsak dobi enak znesek, vidi dokaz enakopravnosti (*“Ja, da si enakopraven dejansko. To bi blo ful dobro.”*). Katji se zdi prednost to, da pripada vsakemu in s tem ni prostora za obsojanje (*“Zato ker bi vsak mel to, ker nebi potem neše reko `ja on je na socialni pa ma to pa eno pa tretjo ...”*). Kot drugo pa bi bilo preživetje lažje zaradi višjega prihodka (*“drugo pa je to, da bi se lažje preživelo kot zaj s 390 €.”*). Vanesi se zdi pomembna predvsem konstantnost, torej da si vedno upravičen do tega dohodka, tudi ob zaposlitvi (*“Drugače pa še super, da potem še plačo na to dobiš, da vedno potem nekaj maš.”*).

Dore meni, da je »[r]azlog za probleme odtegnitve dostojanstva in družbenega izključevanja [...] moč delovne etike. Imeti službo – s čimer drugim jasno pokažeš, da imaš določeno vrednost na trgu delovne sile – je predpogoj za spoštovanje samega sebe kot prvorazrednega državljana. In pridobljeni dohodek [...] velja za zaslužnega, če seveda tvoja pridobitna dejavnost ni

kriminalna, ker je merilo vrednosti, ki jo trg [...] pripiše tvojim osebnim kvalitetaam.« (Dore, 2004, str. 84). »Temeljni dohodek bi zbrisal razliko med ljudmi, ki se le težko zaposlijo, in takšnimi, ki raje izberejo skromno življenje [...]. To bi moralo pomagati reševati problem dostojanstva [...]« (Dore, 2004, str. 84).

Trenutno je za to, da dobiš denarno socialno pomoč, potrebno izpolnjevati določene pogoje in oddati vlogo v določenem roku. Simona je ravno zaradi tega imela težave, ko je prišla iz zavora. Takrat je v začetku novembra zaprosila za denarno socialno pomoč, vendar jo je dobila šele januarja in to brez izplačanih zneskov za prejšnje mesece, zato je bila primorana zapustiti najemniško stanovanje. (*“Jst sm pršla novembra vn iz zavora, 5 novembra, namesto da bi 21ga dobila že socialno sem jo dobila še januarja 4., ona je to zavlečevala“, “Ne, nism dobila sploh za nazaj, ker pač mi je vedno najdla nek razlog, da nisem prinesla tega, vedno nek papir, ko da sm prišla kredit dvigovat ne pa ne, kar mi pripada. In zaradi tega sem posledično pristala brez stanovanja. On se je mogu preselit nazaj h mami, jst sm zdej tudi in to je vse zaradi socialne. No, tudi seveda zaradi moje krivde in vsak je neki prispeval, ampak če bi blo teh 450 eur fiksno brez dokazil in vsega, to se ne bi zgodilo.“*).

Ema Rothschild trdi, da bi UTD »[i]zpolnil [...] obljubo univerzalne varnosti, saj bi vsakemu posamezniku nudil zagotovilo, da se njegov položaj sicer lahko poslabša, vendar ne bo nikoli padel pod raven eksistenčnega minimuma.« (Rothschild, 2004, str. 55).

Marko na drugi strani ne vidi veliko prednosti v UTD. Pravi, da ima raje nižji prihodek in živi tako, kot živi ter uživa v življenju (*“Maja: Recimo, a bi šou delat, če bi dobil 450 evrov plus plačo Marko: Aja, plača + 450? Maja: Ja Marko: Ne Maja: Ne? Raje bi bil na socialki? Marko: Ja, raje mam 350 evrov. Urška: Kako to? Marko: To je matematika, 1+1=... Maja: Torej, raje maš prosti čas in manj dohodka Marko: Tako, življenje mam, da uživam, da živim...”*).

5 SKLEPI

- Vsi intervjuvanci so v nekem obdobju uživanja droge postali prejemniki denarne socialne pomoči
- Štirje od šestih sogovornikov so po določenem času uživanja drog prenehali z zaposlitvijo. Ta se je končala bodisi zaradi njihove odločitve, nezmožnosti za redno opravljanje dela, bodisi zaradi preklica delovnega razmerja iz strani delodajalca zaradi neupoštevanja dogovorov iz pogodbenega razmerja ali pa le zaradi stigme uporabnika nedovoljenih drog.
- Denarna socialna pomoč ne zadošča za pokritje vseh osnovnih življenjskih potreb.
- Zaradi prenizkih socialnih prejemkov se intervjuvani uživalci drog za povišanje prihodka zatekajo h kriminalnim dejanjem. Najpogostejša od teh so kraje, preprodaja nedovoljenih drog, zdravil na recept in materialnih dobrin, spolno delo in delo na črno.
- Strategiji, ki se jih vprašani prav tako pogosto poslužujejo so prosjačenje, dve od vprašanih ženskih uživalk pa izpostavita, da sicer ženske uživalke opravljajo spolno delo za denar ali za drogo, a sami tega ne počneta
- Vsi intervjuvanci črpajo vire preživetja tudi iz socialne mreže. Tako nekaterim od njih materialno pomaga družina, med drugim tudi s prispevanjem denarja, s katerim si največkrat kupijo drogo. Ob pomanjkanju si občasno denar ali drogo sposodijo od prijateljev ali znancev. Prav tako nekateri posamezniki živijo v skupnem gospodinjstvu z družinskimi člani, s partnerji, prijatelji ali znanci, včasih se znajdejo tudi na ulici.
- Zaradi konstantnega pomanjkanja virov za zagotavljanje droge, ki je njihova prvotna potreba in tudi največji strošek, uživalci razvijajo iznajdljivost v iskanju strategij. Na tem mestu gre omeniti njihovo spretnost pri iskanju "lukenj" oziroma pomanjkljivosti v sistemu in poseganje po vseh socialnih transferjih, do katerih so upravičeni, kot tudi vključevanje v socialne in humanitarne programe.
- Dva od vprašanih povesta, da sta se odločila za prostovoljno delo, ko sta bila stabilnejša oziroma ko sta bila na substitucijski terapiji. Za to sta se odločila predvsem zaradi dodatnega zaslužka in občutka družbene koristnosti.
- Omeniti gre tudi družbeno koristno delo, s katerim je posameznik opravičen plačila kazni ali prestajanja zaporne kazni. Pripada mu tudi povračilo za malico in potne stroške.

- UTD bi prinesel predvsem prednosti in olajšave, s tem pa tudi povečal kvaliteto življenja aktivnih uživalcev nedovoljenih drog, preprosto že zato, ker je znesek višji. Kot prvo gre izpostaviti univerzalnost - do tega je upravičen vsak posameznik, brez dokazovanja o upravičenosti. Ker vemo, da so prejemniki denarnih socialnih pomoči stigmatizirani in pripadniki tako imenovanega družbenega dna, bi z uveljavitvijo UTD bili na nek način poenoteni - mehanizem normalizacije.
- UTD ponuja možnost opravljanja različnih del za krajši delovni čas, saj je posameznik kljub zaposlitvi upravičen do UTD, kar uživalcu drog poveča možnost za višjo kvaliteto življenja, kar ponuja prostor za razmisleke in odločitve o abstinenci.

6 PREDLOGI

- Za izboljšanje socialne varnosti aktivnih uporabnikov nedovoljenih drog bi bilo smiselno razvijati prilagojene programe za vključevanje na trg dela. Na tem mestu predlagava prilagojena dela s krajšim delovnim časom, ki bi uživalcem kot tudi uporabnikom substitucijske terapije omogočala integracijo v družbo in s tem destigmatizacijo ter materialno stabilnost.
- Krepitev programov zmanjševanja škode bi pomenila velik doprinos k izboljšanju širšega družbenega pogleda na uživanje drog, kar bi prineslo večjo vključenost uživalcev in dolgoročno zmanjševalo posledice stigme na uporabnike nedovoljenih drog in s tem manj škodljivih posledic za celotno družbo.
- Meniva, da bi imela velik vpliv tudi legalizacija nedovoljenih drog, s tem bi se po najinem mnenju zmanjšalo število uporabnikov nedovoljenih drog, kar bi doprineslo tudi k zmanjšanju kriminalnih dejanj povezanih z uživanjem drog. Legalizacija je hkrati tudi prvi korak k destigmatizaciji.

7 LITERATURA

1. Alfandari, E. (1997). L'évolution de la notion de risque social, 29-52 v J. van Langendonck (ed.): *The New Social Risks/ Les Nouveaux Risques Sociaux*, Kluwer Law International
2. *Basic Income Earth Network*. (b.d.). Pridobljeno 17. 1. 2020 s <https://basicincome.org/basic-income/>
3. Beck, U. (2009). *Družba tveganja. Na poti v neko drugo moderno*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.
4. Berghman, J. (1997). The New Social Risks: A Synthetic View, 251-261 v J. van
5. Dore, R. (2004). Dostojanstvo in njegova odtegnitev v Pribac, I. (ur.) *Brezplačno kosilo za vse? Predlog univerzalnega temeljnega dohodka* (str. 83-86). Ljubljana: Založba Krtina.
6. Dragoš, S. (2019). Zakaj je UTD izvedljiv in nujen. V Dragoš, S. (ur.), *Enostavna ideja* (str. 26 – 85). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
7. Flaker, V. (2002). Živeti s heroinom I: Družbena konstrukcija uživalca v Sloveniji. Ljubljana: Založba /*cf.
8. Flaker, V. (2002). Živeti s heroinom II: K zmanjševanju škode. Ljubljana: Založba /*cf.
9. Fromm, E. (1966) Psihološki vidiki zajamčenega dohodka za vse Pridobljeno 5. 2. 2020 s <http://utd.zofijini.net/2015/09/02/psiholoski-vidiki-zajamcenega-dohodka-za-vse/>
10. Javni stanovanjski sklad mestne občine Ljubljana. (2019) Pridobljeno 15. 1. 2020 s <https://www.jssmol.si/objave-in-razpisi/prednostna-lista-18-javnega-razpisa-za-dodelitev-neprofitnih-stanovanj-v-najem>
11. Kalčič, M. (1996), *Socialna varnost*. Ljubljana: Zavod za varstvo pri delu.
12. Korošec, V. (2010). Predlog UTD v Sloveniji – zakaj in kako? (pdf) *Urad RS za makroekonomske analize in razvoj* Pridobljeno 10. 2. 2020 s https://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/dz/2010/dz06-10.pdf
13. Korošec, V. (2011). Predlog UTD v Sloveniji – zakaj in kako? v Pribac, I., Korošec, V. (ur.) *UTD Sloveniji. Premisleki, stališča, dokumenti*. (str. 69-102). Ljubljana: Krtina
14. Kvaternik Jenko, I. (2006). Politika drog: Pogledi uporabnikov in uporabnic. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
15. Kvaternik, I., Grebenc, V., & Rihter, L. (2008). Droge med politiko in vsakdanjim življenjem. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
16. Langendonck (ed.): *The New Social Risks/ Les Nouveaux Risques Sociaux*, Kluwer Law International

17. Macarow, D. (1995). Social welfare. Structure and practice. London: Thousand Oaks.
18. Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. (2019), pridobljeno 20. 12. 2019 s <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MDDSZ/sociala/Gibanje-OZMD-po-letih.pdf>
19. Novak, M., & Cvetko, A. (2005). Socialna varnost (učbenik). Maribor: Pravna fakulteta.
20. Pezelj, J. (2002). Nevarna prepoved. Novo mesto: Tiskarna Vesel.
21. Popović, D. (2011). Univerzalni temeljni dohodek: načelo vzajemnosti in pravičnost. *Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo*, 38(242), 125-135.
22. Republika Slovenija. (2019). Pridobljeno 20. 12. 2019 s <https://www.gov.si teme/denarna-socialna-pomoc/>
23. Resolucija o nacionalnem programu na področju drog 2014-2020 (2014). Ur. l. RS, 25/2014.
24. Resolucija o nacionalnem programu socialnega varstva 2013-2020 (2013). Ur. l. RS, 39/2013.
25. Rothschild, E. (2004). Varnost in laissez-faire. v Pribac, I. (ur.) *Brezplačno kosilo za vse? Predlog univerzalnega temeljnega dohodka* (str. 53-58). Ljubljana: Založba Krtina.
26. Rus, V. (1990), *Socialna država in družba blaginje*, Ljubljana: Domus
27. Rus, V. (2011). UTD – pravica državljanov in dolžnost države v UTD. V Pribac, I. & Korošec, V. (ur.) *Sloveniji, UTD v Sloveniji* (str. 105 – 108). Ljubljana: Založba Krtina.
28. Skupnost centrov za socialno delo Slovenije. (2019) Pridobljeno 22. 12. 2019 s <https://www.scsd.si/>
29. Standing, G. (2008) *How Cash Transfers promote the case for Basic Income*. *Basic Income Studies* 3(1). Pridobljeno 15. 1. 2020 s <http://www.bepress.com/bis/vol3/iss1/art5>
30. Standing, G. (2009), *Work after Globalization: Building Occupational Citizenship*, Cheltenham: Edward Elgar
31. Stropnik, N., Gregorič, M., Gabrijelčič Blenkuš, M., Robnik, M., Švab, A., (2017) *Minimalni življenjski stroški* [pdf]. Pridobljeno 10. 1. 2020 s <http://imss.dz-rs.si/imis/7325b805ddedaccbc96c.pdf>
32. Taradash, M. (1993). Cena prohibicije drog. Ljubljana: Založba Taxus.
33. Toš, N. (ur.). (2018). *Vrednote v prehodu XII. Slovenija v mednarodnih in medčasnih primerjavah ISSP 1994-2018, ESS 2002-2016, EVS/WVS 1992-2017, SJM 2018*). Univerza v Ljubljani: Fakulteta za družbene vede.
34. Van Parijs, P. (2004). Odgovor. V Pribac, I. (ur.) *Brezplačno kosilo za vse? Predlog univerzalnega temeljnega dohodka* (str. 119-124). Ljubljana: Založba Krtina.

- 35.** Van Parijs, P. (2004). Temeljni dohodek za vse. V Pribac, I. (ur.) *Brezplačno kosilo za vse? Predlog univerzalnega temeljnega dohodka* (str. 19-40). Ljubljana: Založba Krtina.
- 36.** Vodovnik, Z. (2004). Poglavlja iz delovnega in socialnega prava. Ljubljana: Fakulteta za upravo.
- 37.** Zakon o proizvodnji in prometu s prepovedanimi drogami (1999). Ur. l. RS 108-5025/1999.
- 38.** Zakon o socialnem varstvu (1992). Ur. l. RS, 54/1992.

8 PRILOGE

8.1 ODPRTO KODIRANJE (KATEGORIZIRANJE VSEBINSKIH POJMOV)

KATJA

JANKO

MARKO

ROMAN

SIMONA

VANESA

TEME

1. DOHODKI:

1.1. REDNI

Delo, zaposlitev

- **DELO KOT NATAKARICA IN SOBARICA**

(Katja)

“Sn delala kot kelnarca pa sobarca.”

- **DELO KOT VARNOSTNIK**

(Marko)

“V službi sem bil tud. Jst sm delal kot varnostnik od 2006 sem bil varnostnik...Varnost Koper, G7, ni da ni no, Sintal, Galekom, ni varnostne službe, kjer ne bi delal.”

“Vsak dan, 200 ur sm naredu na mesec”

“...10 let delovne dobe mam.”

- **DOHODEK OD DELA KOT VARNOSTNIK 300- 400 EUR**

(Marko)

“Maja: In to si dobil približno 300 do 400 evrov. Marko: Ker so mi vzeli, ker sm bil dolžn za preživnine, pa zdej mam še kazni pa izvržbe”

“ko dobiš službo se ti na račun usedejo in ti trgajo od plače, za tko kokr sm prej reku, od plače 310, 340 evrov mi je ostalo, vse ostalo je za preživnine. Zato je bla tako nizka plača.”

- **DELO V HOTELIH IN LOKALIH 1 200 eur**

(Roman)

“mislm da sm takrat delu v hotelu Lev al v Slon, pol sm delu pol ljubljanskih lokalih pa zraven jemal ne, in občasno se še zdravil.”

“Recimo kot bi zdej dobil na mesec približno 1200 evrov”

- **DELO PRI MAMI V RAČUNOVODSTVU**

(Vanesa)

“Mam 11 let delovne dobe v računovodstvu, pri mami,...”

“...delala sem, mela sem...”

Socialna pomoč

- **DSP 380 eur**

(Katja)

“... ko mi reče en odvisnik, da on sam živi pa da lahko preživi s socialno pomočjo, mu ne verjamem. Ker je meni blo težko pa za material nisl dala dnara.”

“In jaz s 380 evri nisn mogla preživet. Nisn mogla. Čeglih nisn za drogo dala, ampak nisn mogla. “

- **PREJEMAL DSP**

(Janko)

“Itak sem bil prejemnik socialne pomoči..”

- **DSP 352 eur**

(Marko)

“od te ciganske države 400”

“Moje socialna je 352”

“Aja socialno dobim 350 ne 390, ker imam bivanje, ker imam stanovanje”

- **DSP**

(Roman)

“Odvisn sem bil od socialne pomoči, dobil sem polno...”

- **DSP 130 EUR (MLADOLETNA)**

(Simona)

“Že kot mladoletna sem dobivala socialno, ker imam neko štaló z državljanstvom pa to, neki podobnega kot izbrisana, ampak ni prov tko.”

“...130 evrov socialne...”

- **DSP 260 EUR (POLNOLETNA)**

(Simona)

“v tistem času sem postala tudi polnoletna in sem potem dobila socialno 260 evrov“

- **DSP 300 EUR**

(Simona)

“mela sem sicer teh 300 eur na mesec“

- **DSP**

(Vanesa)

“Jaz živim s socialno pomočjo.“

Štipendija

- **ŠTIPENDIJA 180 EUR**

(Simona)

“...Pa tudi štipendijo sem prejela...”

“...torej 180 eur štipendije...”

Stanarina

- **GARAŽA KUPLJENA S STRANI STARŠEV STANARINA 800 EUR**

(Marko)

“Edin garaže ni prodal, zato da mam podnajemnika, ne, a več 800 evrov na let, pa 800 evrov na let.“

- **STARANINA OD ODDAJANJA SOB NAJETEGA STANOVANJA**

(Simona)

“On se je potem odselil, jaz sem ostala v Štepanjcu še mogoče leto dni, tam sem imela različn folk, sem jim sobe oddajala“

Otroški dodatek

- **OTROŠKI DODATEK 120 EUR**

(Simona)

“120 evrov otroških dodatkov sem dobivala na svoj račun že pri 15“

Prosjačenje

- **POSKUSIL S PROSJAČENJEM Vendar ni zmožel**

(Marko)

“Aja, a si kdaj prosjaču? Marko: Ne, nism. Ne, jst si raje vzamem. Ni to v men. Pa sm probu ne, pa sm stal tm pa ne, ni šlo.”

- **PROSJAČENJE MIMOIDOČIH**

(Janko)

“Pol sn pa te preprodajo pa en taki svoj način sn mel ... Vsakega sn vstavo pa sn dejansko reko, da sn z nekega drugega kraja pa da rabim za tank, da mi je avto crkno. In so mi vedno dali po deset, dvajst evrov. In tak sn pol prišo do dnara.”

Dilanje prepovedanih drog in zdravil na recept

- **DILANJE DROGE**

(Janko)

“Dilal pa sn ja, od osemnajstega do triindvajstega, oziroma do enaindvajstega.”

“Ja, sn pa probo, prvo sn te preprodajo, probo sn vse, ke bi pač šlo tisti trenutek. “

(Vanesa)

“Dilala sem, tam pri osemnajstih, sem dilala travo,...”

- **DILANJE ZDRAVIL NA RECEPT - 40 EUR NA MESEC**

(Marko)

“sm mojo zdravnico prepriču v to, da sm poveču in dobil 2 škatle apaurinov in 2 škatle tramalov, sam jst tabletov ne jem in to jst prodam in mam dodatnih 40 evrov.”

- **DILANJE ZDRAVIL NA RECEPT - 50 EUR NA TEDEN**

(Simona)

“tudi buprenofrina ne, ker ga mam spet za prodajat“

“tko da buprenorfin mam tudi za prodajat, da tudi dobim, v bistvu zamenjam za alkohol. Pač 5 eur za tableto, pa dobim 50 eur na teden. In s tem kupim alkohol pa mogoče kake druge stvari.“

- **PREPRODAJA DROGE, TABLET IN METADONA**

(Katja)

“Preprodaja, dilanje... (razmislek) Mogoče sem se znašla s kakimi tabletami al pa ke, če sn mela ke takega kot je Tramal al pa benzodiazepini al pa ke takega, na metadonski sn recimo metadon tudi prodajala.” (Katja)

“Pa pol sn tuji začela s preprodajo, tolko da sn si neki dnar te naredla.”

“Ne, dilala sn en cajt.”

Kraje

- **UKRADEL, KAR JE POTEM LAHKO PRODAL NAPREJ ZA DENAR**

(Janko)

“tu pa tam sem, priznam, fkral ke v trgovini, nisl pa po bajtah. To je to, to je bil moj način, nisl htel neke, itak drogo sn rabo, nisl htel ze kriminala delat. Pa sn te neke druge načine probo, sn šo v trgovino pa sn te neke takega vzel pa sn prodal naprej. “

- **KRAJA HRANE PO TRGOVINAH IN KRAJA KOLES**

(Marko)

“Kradu sm po štrcunah, kradu sm bicikle, bicikl ukradu letgo, čez pol ure prodano”

“50 evrov na dan, s krajo”

“Pač to, po štrcuni, vzameš ne vem, odvisno kar človek rabi”

“Ljudi spoznavaš tko, če si v teh krogih. Jst dobim, to so pošteni, delovni, nikoli si človek ne bi mislu, jst pa pridem z ruzahom razumeš, pa samo vn zložim mi da 50 evrov notr je 150 evrov razumeš in pršute in pičke materne in tako dalje, to je to...Daš drug list in greš ne...Jst nism mel cajt se drogirat razumeš, tolk sm mel dela. Brez zajebancije.”

- **NORMALIZIRANJE KRAJE, NAUČENE S STRANI STARŠEV**

(Simona)

“...sej smo tudi denar služli, jst sm se pač naučila krast, že od majhnega, mislm vidla sem kako to poteka, pač šaniranje. Sm pač s starši hodila, sta bila majn sumljiva z otrokom zavr. Meni je blo itak to fajn, dobila sem vse kar sem hotla, kar se nekih materialnih stvari tiče, tko da ja, so oni tudi na ta način služli denar. In sm pol tudi jst začela, me je oče nauču, je reku, da bom verjetno kdaj to rabla...”

- **KRAJA IN PRODAJA ZA SOŠOLKE**

(Simona)

“Ne vem, so hotle sošolke kake pudre, na začetku sem to zastonj dajala, pol ko sem postajala počasi odvisna, nisem niti vedla, da sm odvisna, mislm meni je blo pač fajn in se nism niti neki brigala.”

- **KRAJA SKUPAJ Z MAMO - ZASLUŽEK 100 EUR NA DAN/OSEBO**

(Simona)

“Mama se je takrat aktivno drogirala, tako da jaz sem še pred njo neki skrivala, da se drogiram, ma pol sem enostavno začela pred njo in smo pol združli moči in sva začeli krast skupaj z njo. Ona je peljala in sem potem začela krast tudi te večje stvari. Mislm večje, sem se bolj specializirala za obleke, čevlje, parfume in take stvari in sva kradli večinoma po Ljubljani,

večinoma sem jaz kradla ona me je zakrila alpa obratno. V tem času sva služli tud, tam približno, še zraven teh dohodkov, ki sem jih že imela še ene 200 evrov na dan“

- **KRAJA SAMA 500 - 700 EUR NA DAN**

(Simona)

“v pol ure sem imela tako tudi 500 eur do 700 eur. Niti ne, 3 in kraje in pol ure doklr sm prodala. In to je blo od jutra do sutra, tko no.“

- **KRAJA SKUPAJ Z OČETOM V TUJINI + LJUBLJANA- ZASLUŽEK 4 TISOČ EUR NA TEDEN NA OSEBO**

(Simona)

“Nisva pol po Sloveniji, me je on vpeljal v neke boljše posle, isto delo, se pravi kraja samo da smo šli v Avstrijske, Nemške, Nizozemske, Italijanske trgovine, kjer sva včasih ostal čez vikend, včasih sva oba bla dost sposobna in drugi so mogli že zjutri bit 3 dni da so zaslužli po 100 evrov sva midva nardila to v dveh treh urah. In potem sem na ta način služla. Čez vikend sem si nabrala par jurjev evrov, tm od 2 do 3 tisoč ponavadi z lahkoto, vsak.“

“pol še po Ljubljani sva ene jurja nardila. Tako da to je res tko na enega 4 jurje na teden.“

- **KRADEL NI NIKOLI**

(Roman)

“Kradu nism nikoli, sem pa preprodajal. Kupu sm mal več droge, pa sem potem preprodajal. Ma tko, občasno no. Občasno, ja.“

Denarna podpora družine/prijateljev

- **ŽEPNINA MAME**

(Janko)

“Ko sn bil na heroini pa, na začetki v osnovni šoli mi je itak doma neke davala, ne, za malco pa to, pa te še niše ni vejo. “

- **DENAR OD STARŠEV, KO GA JE ŽELELA IN KOLIKO GA JE ŽELELA**

(Vanesa)

“Pač takrat ko pa sem bla na heroinu pa ti povem, pač, mela sem denar.”

“Pri nas je blo tak – denarja je blo ogromno, med sabo sta se sovražla, jaz sn samo rekla `dej mi 10 000 tolarjev` pa mi je foter kar dal, nisem rabla sploh nič prosit.”

Potni stroški

PRIJAVA METADONA V MARIBORU, BIVANJE V DRUGEM KRAJU, ZATO POTNI STROŠKI 290 €

(Janko)

“Pol sn se enkrat prijavo tuji v maribor na metadon, pol sn šo s punco na svoje v juršince živet,...”

Pol pa sma dejansko vlekla potne stroške, jaz sn dobo 290 potnih stroškov iz Ptuja pa do Maribora, tak da sma mela en skupni prevoz. Tak da sma pol dobivala 600 eurov tak pa še 600 je bla socialna. Tam sma mela 300 eurov stroškov, tak da je pol ostalo 800 eurov ne.. Tak da na neki taki način ne, da sn čimmanj truda vložo pa čimveč potegno od države po pravici povedano ne.

2. Premoženje

- **STANOVANJE KUPLJENO S STRANI STARŠEV**

(Marko)

“Fotr mi je kupu v novmu bloku v Črnučah stanovanje.”

- **GARAŽA KUPLJENA S STRANI STARŠEV**

(Marko)

“Edin garaže ni prodal, zato da mam podnajemnika, ne, a veš 800 evrov na let, pa 800 evrov na let.”

- **STANOVANJE PODEDOVANO PO MAMI**

(Roman)

“sem iz Ljubljane iz centra, živim v stanovanju, ki sem ga podedoval po mami in živim tuki že 20 let“

3. **NEREDEN, OBČASEN DOHODEK**

Denarna podpora družine

- **KO NI IMEL DSP STARŠI PLAČEVALI POLOŽNICE IN MU OBČASNO DALI NEKAJ DENARJA (10 EUR)**

(Marko)

“Ja, ko nisem imel socialni so mi plačeval položnice, pa z mamo sva šla v štrcuno, pa mi je mičkn tko dala še kšnih 10 evrov, sej veš kko je”

Preprodaja prepovedanih drog

- **NAKUP VEČJE KOLIČINE DROGE, KO JE IMEL DENAR IN PREPRODAJA NAPREJ**

(Marko)

“Maja: Kaj pa, a si kdaj prodajal drogo? Marko: Tud, sm pa ke Maja: Se pravi tu bl občasno Marko: Ja, da sm pokrtil svojo rit. Marko: Kdr se mi je kej posral, sm kupi večjo količino droge in sm tu dal v pakete in to gre tko v sekundi. Da svojo odvisnost pokriješ za dlje časa, jst temu rečem, da svojo rt pokriješ.”

(Roman)

“...sem pa preprodajal. Kupu sm mal več droge, pa sem potem preprodajal.”

Prostitucija

- **NI OPRAVLJALA SPOLNEGA DELA**

(Simona)

Urška: “Naturalna menjava, veš kaj je to? Tako da to ne, to nisem“

- **NI JI BILO TREBA OPRAVLJATI SPOLNEGA DELA**

(Katja)

“... jaz sn `hvala bogi` pod narekovaji, da rečem tak, mela tak, da nisn rabla delat tega, nisn rabla prosit, veš ke mislim... tak da niti ne vem, kak se je ona počutla, ampak jaz nebi mogla s tem živet, da bi samo sebe prodala za neke takega. To pa res... morem potrkat, da mislim da je to edina stvar, ki še je nisn naredla. Za drogo.”

- **POSREDOVANJE PRI SPOLNEM DELU**

(Katja)

“Ful je blo punc, ki sn jih jaz osebno pač prpelala, ki sn jih jaz osebno pelala do dilerov, al kak ti naj rečem... Do teh ljudi... Ker sn še marsikeri rekla, v avti... Več ko... več ko 50 sn jih pelala pa se vse za nazaj spomnim, res.”

- **SPOLNE USLUGE UŽIVALK V ZAMENO ZA DROGO**

(Simona)

“Ker velik jih to dela, poznam velik punc k to delajo, ker ne poznajo družga, tm mal se na guzijo, tko mal na grd način sm rekla, ampak ja, pač grejo h enmu dilerju in so tm nekaj se mu prikupijo in so pol tm, da majo zastonj drogo, alpa se prodajajo, kar je pač isti princip.”

Delo na črno

- **DELO KOT HIŠNIK V DOMU ZA STAREJŠE LJUDI**

(Marko)

“...dom penzionistov in sm tm delu kot hišnik”

Izredna socialna pomoč

- **IZREDNA SOCIALNA POMOČ**

(Katja)

”ful sn hodla sem gor prosit, da so mi izredne davali.”

Občinska denarna pomoč

- **OBČINSKA DENARNA POMOČ - MOL**

(Marko)

“pa mal MOL...”

(Roman)

“Dobil sem enkrat še izredno to MOL-ovo“

Preprodajanje

- **PREPRODAJANJE TELEFONIJE**

(Janko)

“Tak sn na primer šo tak ko so Telemach pa Mobitel pa to pa sn vzel telefon za en cent pa sn ga pol prodal pa pol plačeval 7 eurov na primer, to je en tak način, tak pameten, ne ze mimo, da si neje škode delamo. Te pa sn na primer vzel dva telefona na primer, enega sn obdržo, enega sn prodal, pa sn pol mel naročnino zmanjšano na primer 7 eurov. Pa sn pol redno plačeval. Kartico sn tak rabo, drugo pa sn prodal. Pol sn si na primer neke drugega vzel, pa sn te bolj poceni dobo pa te dražje prodal, take stvari sn te delo. “

4. STROŠKI

Najemnina

- **NAJEMNINA 170 €**

(Katja)

“Ker sn v hoteli živela in sn mela sobo za 170 na mesec”

- **TRGANJE OD PLAČE 300 € PRI DELODAJALCU, KI JE BIL HKRATI TUDI NAJEMODAJALEC**

(Katja)

“Ko sn delala v kelnariji, sn te doli delala, živela pa sn gori, sobo sn mela, v Murski. In se te pač lahko gori živela, ker sn doli delala, pa sn dobla te 300 € mejn plačano te kao, ne. “

- **NAJEMNINA 100 EUR**

(Katja)

“Tako da sem pri 16 šla v Juršence pri Ptuj, sem se tam preselila v eno hišo, sem plača za najemnino samo 100 eur na mesec“

- **NAJEMNINA 150 EUR NA MESEC**

(Simona)

“pol sem se preselila h neki tudi narkomanki prijateljici, sicer je oddajala sobo, ker ima nekega moža bogatega, sem 150 evrov dajala za sobo“

- **NAJEMNINA 600-700 EUR NA MESEC**

(Simona)

“Je res, da nikoli nismo imeli nikoli svojih stanovanj in nismo vačevali, tako da to je šlo 600, 700 evrov za stanovanje na mesec, ker smo mogli met komfort.“

- **NAJEMNINA 250 EUR NA MESEC**

(Simona)

“sam to je šlo večinoma že sam 250 za stanovanje“

- **PRISPEVEK ZA BIVANJE V VARNI HIŠI - 120 EUR NA MESEC**

(Simona)

“Tle plačam prispevek“ (varna hiša).

- **PRISPEVEK ZA BIVANJE V VARNI HIŠI - 120 € NA MESEC**

(Vanesa)

“Tukaj plačam 120 € za vse.“

“Tukaj maš bivanje za 120 €, hrano, maš tuš, televizijo, računalnike, vse maš tu notri.“

Položnice

- **BIVANJE + MOBITEL 200 EUR**

(Marko)

“položnice so 200, z mobitelom”

- **PRISPEVANJE ZA STROŠKE STANOVANJA MAMI**

(Roman)

“Mami, sam dal na mesec 100/150 evrov za stroške“

- **PRISPEVEK MAMI ZA STROŠKE**

(Janko)

“tak da sn dal mami 150 eurov poleg in to je blo to...”

Hrana

- **STROŠEK S HRANO MEDTEM KO JE DILALA NI BIL PROBLEM**

(Katja)

“Ja, težko je blo, za hrano sn si te mogla naret ne, pa so to pol ko sn z materjalom delala, mi ni blo problem več.”

- **VEČ KOT 50 € NA MESEC ZA HRANO**

(Katja)

“Za hrano sn dala več ko 50 € na mesec, da sn si hladilnik napunla.”

- **7 EUR NA DAN ZA HRANO**

(Marko)

“Jst računam, da 5 evrov na dan da mi ostane za hrano pa to. Čeprov tu še zdaleč ni dost.”

“Maja: A 10 evrov na dan za hrano si porabu recimo, približno? Marko: Bi kar reku majn. Urška: 7 recimo. Marko: Tam nekje, ja.”

- **NAROČANJE DOSTAVE, NIČ KUHANJA**

(Marko)

“Sploh nism, hladilnik je bil prazen. Jst sm se ustavu v kitajcu sm šou neki poejst in gas napej, pico naroču. Pr meni doma je bil tak kup tistih kartonaskih škatel pa ne vem kva še vse. Sej veš kako je to, halo piza, halo kitajc, halo korejc.”

“Pa hrana na to, jst doma nism nikoli kuhal, se s tem zajebaval. Sm šou v restavracijo, kaj bom doma packal itak pride dražje ne, če mene prašaš. Da kupš, doma vse skp spackaš ne, pride dražje, ku da greš v restavracijo, pol morš pa še pucat vse skp, pa kva še kurac, ma ni šans, če me razumeš”

- **KRAJA HRANE, PIJAČE**

(Simona)

“ne hrana, ne pijača, ne kozmetika, nismo nič, ker smo vse ukradli.”

Obleke, higienski pripomočki

DENAR ZA OBLAČILA, HIGIENSKE PRIPOMOČKE

“neka oblačila, neki tuš gel, ke pač rabiš...”

(Roman)

“...drugo je šlo pa takrat za obleke pa te stvari”

- **KRAJA KOZMETIČNIH POTREBŠČIN**

(Simona)

“ne hrana, ne pijača, ne kozmetika, nismo nič, ker smo vse ukradli.”

“Še vedno pa kradem kozmetiko pa tako stvari, to se mi ne zdi smiselno, mislm vem zakaj bi mogla plačevati, vse mi je jasno, ampak pač tej tuš geli, šampončki, drago je, lahko bi kupla pač ne vem, da bi znižala standarde, da ne bi rablo bit zmjri nivea, sam nism tako sem navajena. Vem, da sicer ni v redu, ampak lažje je vseeno. Pač vzamem ne. Ni mi za enkrat, bolj mam, s tem mam večjo odvisnost, ta kraja...”

Droga

- **NI IMELA STROŠKA ZA DROGO - IZMENJAVA**

(Katja)

“Jaz hvala bogi nisl nikol nekega dnara rabla al pa ke, sn vedno bla bolj tak, da sn se povezala s totimi višjimi ljudmi, ne... pač ne vem... vsi toti moški, ne da bi kaj hotli, no, se vsaki neke hoče od ženske, ampak nisl mela takega primera, da bi mogla ke delati fizičnega, psihičnega zato. Toti ke so meli materjal, sn jaz vedno hodla okoli z njimi, bluzla z njimi in že to je blo dovolj da mi je dal. Ze ke te vem, lahko se je hvalo okoli z mano, da se davle dol z mano al ke te vem, v glavnem hvala bogi nisl nikol rabla ne dnara, ničesa za to. Tak da...”

“Nič nisl rabla, sn bla v krizi pa so mi trije porinli gram pod nos. Pač od začetka je blo tak, da sn mela jaz izpit za avto in vedno je blo tak – on je rabo mene, da sn ga pelala, jaz sn rabla njega, da sn mela materjal. Ze pa biznis ne, fifty-fifty, ne, veš.”

“In tak sn jaz recimo prišla skoz, jaz nisl njemi evra dala, on pa meni nič za bencin, se sn jaz tuji za bencin ponucala, ampak vreji, meni je blo dovolj, da je on meni tam pet gramov dal.”

- **STROŠEK DROGE 50 EUR NA DAN**

(Marko)

“Ja, 50 evrov na dan.”

- **STROŠEK DROGE 100 EUR NA DAN (HEROIN)**

(Simona)

“jst sm dala 100 evrov za 5 gramov heroina“

- **STROŠEK DROGE 500 EUR NA DAN (KOKAIN)**

(Simona)

porabla sem tam 500 evrov na dan ziher ne

- **STROŠEK DROGE 3000 EUR NA TEDEN**

(Simona)

“pol še po Ljubljani sva ene jurja nardila. Tako da to je res tko na enega 4 jurje na teden. Meni ni jasno kam, kako še danes ne vem, ker danes ne vem. In to vse heroin in kokain, nobena druga droga ne alkohol, ne hrana, ne pijača, ne kozmetika, nismo nič, ker smo vse ukradli. Je res, da nikoli nismo imeli nikoli svojih stanovanj in nismo vačevali, tako da to je šlo 600, 700 evrov za stanovanje na mesec, ker smo mogli met konfort.“

- **STROŠEK DROGE 100 EUR NA DAN (KOKAIN)**

(Simona)

“100 eur dam mogoče za kokain“

- **STROŠEK ZA ALKOHOL CCA. 50 EUR NA TEDEN**

(Simona)

“pa dobim 50 eur na teden. In s tem kupim alkohol pa mogoče kake druge stvari.“

- **STROŠEK ZA DROGO OD 15 Eur do 80 EUR na dan**

(Roman)

Urška: “Kako si pa recimo takrat, kako si razpolagal z denarjem. Kolikor si zasluži, kolk je šlo za heroin? Tko 70%“

“V denarju, če zdej v denarju govorimo rečmo od 15 evrov dnevno do ...jst nism bil tak kot nekateri...do 70 evrov, 80 evrov.“

“Seveda, k sm bil s punco sem pa še več porabu, ker sem rabil za dva ne.“

- **STROŠEK ZA KOKAIN VSAKEGA 21. V MESECU**

(Vanesa)

“Zdaj pa si vsakega 21. privoščim kokain.”

Plačevanje preživnine

- **PREŽIVNINA 60 €, SKUPAJ (s preživnino) STROŠKI ZA OTROKE 155 €**

(Vanesa)

“Za otroke plačujem alimente, ker so pri babici, za vsakega 30 € na mesec.“

“To za otroke, preživnino morem plačevat, ne, mami. Zaj to delamo tak, da preživnino nakazuje njima, ne. Najnižjo 30 €, mam pa dva, je že 60 €. Denar kar kopni ko, groza no. Tudi teh 80 € ko mam zraven, to je vse za otroke. 15 € mu dam za hot hofer, za telefon, da se slišimo, da se lahko pokličemo.“

- **PREŽIVNINA PRIBLIŽNO 300 EUR NA MESEC ZA DVA OTROKA**

(Marko)

“Maja: In to si dobil približno 300 do 400 evrov. Marko: Ne, na začetku ne, ker sm redno plačeval preživnine, pol sm šou pa na sodišče, tale primorka ne, in so mi povečal in sm na koncu dobu tolk. Jst sm dobu za direktorsko plačo preživnine ne.”

Maja: Se pravi, če si na socialni pomoči, ne rabiš plačevat za otroke? Marko: Rabm plačevat, ampak če nisi finančno sposoben, se vse skp ustavi in si pol kasnej, ko dobiš službo se ti na

račun usedejo in ti trgajo od plače, za tko kokr sm prej reku, od plače 310, 340 evrov mi je ostalo, vse ostalo je za preživnine. Zato je bla tako nizka plača.”

“Višji k mam dohodek, več mi vzamejo za preživnino.”

Plačilo telefona

- **PLAČILO TELEFONA**

(Katja)

“Ki še je telefon”

Stroški za cigarete

- **CIGARETI 150 €**

(Vanesa)

“Ja, pa cigareti me pridejo več ko 150 €. To me ubijajo, ti cigareti me ubijajo.”

Prevozi

- **STROŠKI ZA PREVOZE K OTROKOMA**

(Vanesa)

“Pol domov hodim, ali grem s prevozi, ali grem včasih z avtobusom, me pride 16 €, prevozi me pridejo 8 €. Tja pa nazaj 16 €.”

5. STRATEGIJE

Poskušanje povečanja dohodka (prostovoljstvo)

- **PIŠE PRISPEVKE ZA KRALJE ULICE**

(Vanesa)

“Poleg pišem za Kralje, da lahko preživim še malo dlje časa še s to socialno, ker mam teh 80 € še zraven.”

- **POPRAVLJANJE RAČUNALNIKOV UPORABNIKOM IN DRUŠTVU STIGMA - 80 EUR na mesec (neaktiven uživalec, samo substitucijska terapija)**

(Roman)

“prostovoljstvo 80 eur, ko popravljam kompe, tem k nimajo denarja v Stigmi”

“mam ta zdravila, substitol, ki jih jemljem in v bistvu zatrejo željo. Sej bi mi tudi metadon verjetno, ampak te držijo dolg časa in so men ful pomagal. Nekateri pravijo, da to dajo tistim, ki jim ni več pomoči, lahko sem tudi jst med temi, ampak lej, pravm nism se zadevu že 10 let, da bi reku.”

Odlog plačila rednih stroškov

- **ODLOG PLAČILA NAJEMNINE ZARADI DROGE**

(Simona)

“Sam včasih nismo meli niti za stanovanje smo tudi s stanarino zamujali zaradi droge, tako da so mogli oni počakat, en teden, droga ni mogla čakati.”

Iskanje zaposlitve

- **ISKANJE ZAPOSLOTITVE V AVSTRIJI**

(Vanesa)

“Ja, ravno to iščem, ker k mami se ne bom mogla vračati in tam živeti. Jaz bi takoj šla v Avstrijo delati, nemško govorim skoraj boljše kot slovensko, kot hrvaško pa ziher, res, v nulo perfektno, takoj bi našla v Avstriji službo, samo najprej moram najti v Radgoni, da lahko grem spat, stanovanje rabim.”

Poskušanje zmanjšanja stroškov

- **ZMANJŠEVANJE STROŠKOV SAMO V OKVIRU ZAKONA, DSP + ZAVAROVANJE**

(Marko)

“Samo tisto kar je zakonsko. Socialna, ma obvezno in dodatno zavarovanje država plačuje, pa zdey sm odkril da rtv prispevka ne rabiš plačevat, če si na socialni.”

- **KRAJA AVTA SOSEDU ZATO, KER NI IMEL ZA TAXI IN RABIL PRITI DO DILERJA**

(Marko)

“Pa enkrat sm se sosedu v avto pa ukradu, pa take. Pol sm ga pa skril en kilometer stran. Nujno sm rabu it do dilarja, za taksi je blo premalo in sm pol avto ukradu.”

- **OPRAVIČEN PLAČEVANJA PREŽIVNIN, KER NI FINANČNO SPOSOBEN**

(Marko)

Maja: “Se pravi, če si na socialni pomoči, ne rabiš plačevat za otroke?” Marko: “Rabm plačevat, ampak če nisi finančno sposoben, se vse skp ustavi in si pol kasnej, ko dobiš službo se ti na račun usedejo in ti trgajo od plače, za tko kokr sm prej reku, od plače 310, 340 evrov mi je ostalo, vse ostalo je za preživnine. Zato je bla tako nizka plača.”

“Višji k mam dohodek, več mi vzamejo za preživnino.”

- **KRAJA ALKOHOLA, DA JI GA NI BILO POTREBNO PLAČEVATI**

(Simona)

“prlšla ven iz zapora, sem bla še neki časa pridna, začela sem sicer pit, nism se hotla drogirat, sem misla, da bo to tko, da mi mal poteši tisto željo po neki omami. In potem se je začelo to vsak dan ker nimam meje, pa sem začela krast alkohol.”

- **KRAJA IN PRODAJA STVARI ZA ALKOHOL**

(Simona)

“ja sem pač kradla alkohol večinoma, alpa ne vem sem začela krast bl te male stvari. Mislm ja, kradem zdej še zmjri. Takrat zdej k sm šla iz zapora 2017 milke recimo da uzamem 20 milk teh ta velikih, k so 3 eur, pa 1,5 eur prodaš. In to mi valda pokrije potrebo po alkoholu za kr neki časa, da pač ne kradem alkohola, ker ga je mal težje ukrast od čokolade, ker bl gledajo ne.“

- **KRAJA HRANE, PIJAČE IN KOZMETIČNIH POTREBŠČIN**

(Simona)

“ne hrana, ne pijača, ne kozmetika, nismo nič, ker smo vse ukradli.“

“Še vedno pa kradem kozmetiko pa tako stvari, to se mi ne zdi smiselno, mislm vem zakaj bi mogla plačevat, vse mi je jasno, ampak pač tej tuš geli, šampončki, drago je, lahko bi kupla pač ne vem, da bi znižala standarde, da ne bi rablo bit zmjri nivea, sam nism tako sem navajena. Vem, da sicer ni v redu, ampak lažje je vseeno. Pač vzamem ne. Ni mi za enkrat, bolj mam, s tem mam večjo odvisnost, ta kraja...“

- **ODDAJA PSIČKE**

(Simona)

“mela sem psičko pitbulko. Sem jo zdej oddala za enkrat začasno, zdej če bom tle dlje časa jo bom oddala za skoz.“

Življenje pri znancih/dilerjih/družini/na ulici/s partnerjem

- **ŽIVLJENJE NA ULICI**

(Katja)

“...sn bla tuji na ulici.”

- **ŽIVLJENJE PRI PRIJATELJIH**

(Katja)

“Pa ne vem, mogoče pri kakih prijatlih, prjatlc, pač kak je blo, kak je prišlo.”

”...si mogo hodit od enega do drugega, si spal en dan tam, en dan drugje, en dan pri drugem, en dan pri tretjem...”

- **ŽIVEL PRI MAMI ALI PUNCI**

(Roman)

“Živel sem doma, imeli smo dovolj veliko stanovanje“

“Živel sm s starši, v bistvu z mamo, ker sta bila starša ločena“

“Živel sem večinoma celo življenje pr mami, oziroma pr puncu, kukr je blo takrat.“

- **ŽIVELA PRI MAMI**

(Simona)

“Tako da pol sem se na hitro preselila v Ljubljano k mami, za nekaj mesecev.“

- **ŽIVELA PRI PRIJATELJICI**

(Simona)

“pol sem se preselila h neki tudi narkomanki prijateljici, sicer je oddajala sobo, ker ima nekega moža bogatega, sem 150 evrov dajala za sobo“

- **ŽIVELA Z OČETOM**

(Simona)

“Ja pa oče je pršu iz zapora po kr neki letih, sem se preselila k njemu.“

- **V ČASU METADONSKE TERAPIJE ŽIVLJENJE SKUPAJ S PUNCO, PRAV TAKO UŽIVALKO DROG**

(Janko)

“Dejansko je ona tudi bla uživalka drog, tak da sma pol bla skup in sma dejansko na metadon se prijavla. Prvo je pri meni živela, pol sma vidla da tak to neje gre pa sma se pol probala malo spucat pa to pa sma šla na metadon pa sma se nekak stabilizirala. “

“pol sn šo s punco na svoje v juršince živet, pol sn bil en cajt, 3 leta pa pol tam, pol sma šla narazn pa sem pa nazaj pal.

Družbeno koristno delo

- **DKD (potni stroški + malca + ni potrebno plačati kazni)**

(Marko)

“Družbeno koristno delo sm delu...ker sem imel prometno”

“Družbeno koristno sm delu poleg službe, ja da bom kej pršparu, pa tko ne...”

Odrekanje

- **NAJPOMEMBNEJŠA PRIORITETA DA NI KRIZE**

(Marko)

Maja: “Se pravi, kdr si bil na drugi si živel za drogo, mislm se je vse vrtelo okrog tega“ Marko: “Ja, tako. Največja težava je bla, da ne bo krize. In če sm, kukr sm prej reku, da sm že prejšnji dan naredu še za naslednji dan, sem bil bolj sproščen, ker sm tist dan delu za naslednji dan, da ne bo ne...da ne bojo palčki v glavi ne”

“Najbl vesel sm bil, ko sem naredu 50 euru sm dva grama mel, ker sem nujno rabu in če sm mel še dodatnih 60, 70 evrov, kšn bicikelj a veš in pol se nism rabu trudt naslednji dan, a veš, si mogu zjutri vstat pa na krizi pizdarije delat, sem mel pol drugi dan pokrit, to je najbl pomembno pr uživalcu drog, da zjutri ko se vstane, da se pošlihta. Pol pa da to v miru dnar, ker če se ti zbudiš zjutri že na krizi, delaš neumnosti in prej al slej te panduri pofukajo in to je to ne.”

- **ODREKANJE DROGI**

(Vanesa)

“Odpovedujem se temu, da si samo 21. v mesecu privoščim drogo“

- **ODREKANJE NAKUPU OBLAČIL IN KOZMETIKE**

(Vanesa)

“ne kupim si nič, cote si iščem pri Kraljih, ali pa grem v te... second hande, ali si kaj tu izmenjavamo. Pri cotah šparam, pri šminkah šparam...”

Podpora socialnih služb, programov/družine

- **KO NI IMEL DSP STARŠI PLAČEVALI POLOŽNICE, OPRAVLJALI VEČJE NAKUPE IN MU OBČASNO DALI NEKAJ DENARJA (10 EUR)**

(Marko)

“Ja, ko nisem imel socialni so mi plačeval položnice, pa z mamο sva šla v štrcuno, pa mi je mičkn tko dala še kšnih 10 evrov, sej veš kko je”

- **PRODAJA KRALJEV ULICE**

(Vanesa)

“Vmes sem pol prodajala Kralje...”

- **BIVANJE V VARNI HIŠI**

(Simona)

“Tle plačam prispevek“ (varna hiša)

- **OBISKOVANJE STIGME IN KRALJEV ULICE**

(Simona)

“...ja hodim na Stigmo, skor vsak dan, na Kralje tudi grem mimo, tako pozdravit tudi pol zaradi nekih stvari, ki jih tam dobimo no. V bistvu največ sm hodila tudi na Kralje, ker sm hrano za psičko tm dobivala...”

- **POMANJKANJE SUPPORTA/PROGRAMOV SOCIALNO VARSTVENIH ORGANIZACIJ**

(Simona)

“meje postavt, pa tudi na CSD-ju so tudi vse vedel, pa noben ni ukrepal ne. Že ko sem bla mladoletna, pol pa ko sem bila polnoletna jim je blo pa enostavno vseeno, sem prišla podaljšat tisto socialno na pol leta, vedli so kaj se dogaja, policija me je iskala povsod, ampak ja, pač. Maja: Se pravi bi ti pomagal nek support...? SIMONA: Ja, več supporta v smislu pogovorov“

- **POMANJKANJE PROGRAMOV ZA DELO PRILAGOJENIH ODVISNIKOM**

(Roman)

“Jst pogrešam, kaj jst pogrešam, pogrešam programe, kjer bi se dal po 4, 5 ur, po zmožnostih, taka lažja dela, kot jih majo zaporniki, lepljenje, prevažanje, čiščenje okolice, narave itd. Ne težka 8 ur, ker noben odvisnik, alkoholik ne bo delu 8 ur. Prej ni delu tolko prej pol pa kr na enkrat 8 ur, pa še vsak ma strah kako bom zgledu pa tko in hitr ljudje pol odnehajo.“

“Jst sm povedu dvakrat ko sem še delal, po nekem času, po tem ko sem bil delavec meseca in so me potem vrgli iz službe. Delal sem kot pomočnik glavnega kuharja in ko so zvedl, da sm na substituciji je bilo pol milijon bolezni, da ne bojo dobili, pa vse, pa so me odpustili.“

Izmenjava dobrin za drogo

- **PRIJATELJSKA POMOČ**

(Katja)

“Nič nisl rabla, sn bla v krizi pa so mi trije porinli gram pod nos.”

- **RECIPROČNOST - V ZAMENO ZA PREVOZ JE DOBILA DROGO**

(Katja)

“Pač od začetka je blo tak, da sn mela jaz izpit za avto in vedno je blo tak – on je rabo mene, da sn ga pelala, jaz sn rabla njega, da sn mela materjal. Ze pa biznis ne, fifty-fifty, ne, veš.”

”In tak sn jaz recimo prišla skoz, jaz nisn njemi evra dala, on pa meni nič za bencin, se sn jaz tuji za bencin ponucala, ampak vreji, meni je blo dovolj, da je on meni tam pet gramov dal.”

- **KO NI IMEL ZA DENARJA SI SPOSODIL DROGO OD ZNANCEV ALI SO MU ČASTILI, DRUGIČ ON VRNIL USLUGO**

(Roman)

“Ja, takrat so bli drugi časi, šel sem do prijatla, znanca in mi je posodu, me je pozdravu, počastu ne. Tkrat smo si med sabo pomagal ne. En ni mel pa je drug mel.”

Osebni stečaj

- **OSEBNI STEČAJ**

(Marko)

“...odpre nahrbtnik in potegne ven mapo - glej tudi tu sm naredil, osebni stečaj...sam pol so rekli, da ne moreš če si v kazenskem postopku, sam pol sm si jst zrihtu preko vez vidš, vse se da, če je dnar, uradni dokument, dva potrdila moraš met. Neki me je sicer koštal, denar sveta vladar, kot pravi moj fotr.”

Potni stroški

- **PRIJAVA METADONA V MARIBORU, BIVANJE V DRUGEM KRAJU, ZATO POTNI STROŠKI 290 €**

(Janko)

“Pol pa sma dejansko vlekla potne stroške, jaz sn dobo 290 potnih stroškov iz Ptuja pa do Maribora, tak da sma mela en skupni prevoz. Tak da sma pol dobivala 600 eurov tak pa še 600 je bla socialna. Tam sma mela 300 eurov stroškov, tak da je pol ostalo 800 eurov ne.. Tak da na neki taki način ne, da sn čimmanj truda vložo pa čimveč potegno od države po pravici povedano ne.”

Izposoja denarja

- **IZPOSOJA DENARJA OD PRIJATELJEV**

(Janko)

“... Pol pa sn si sposojal od drugih pa tak.”

“...Ja, nikoli nisl čist stika zgubo s tistimi, ki so bli vredit, sn vedno mel take kolege, ki niso na heroini bli pa prjatlce pa tak ne.”

“Sn si sposodo ja, pa tudi vrno.”

6. UTD

Prednosti

- **PLAČILO POSAMEZNIKU, VEDNO ISTI ZNESEK ZA RAZLIKO OD DSP**

(Simona)

“Ja, ker jaz sem žvela v skupnem gospodinjstvu sem imela socialno takoj manjšo in so naju dobesedno prisilili, da dava skupi odločbo. Ker nisva bla poročena in tudi zdey nisva poročena in tudi nikoli ne bova. In je blo takoj 80 eur majn. Sej so rekli, da bo tu sam 12, 13 eur manj, pol pa sem naslednji mesec sam gledla ko je pršlo 80 eur manj.”

“To je ful dober koncept.”

- **NI POTREBNO NIKAKRŠNO DOKAZOVANJE ZA PRIDOBITEV UTD-JA**

(Simona)

“To dokazovanje pri zavodu in pri CSDju in povsod je zelo naporno. Za nekatere več za nekatere manj.”

“Ja, meni bi tu ful pomagalo, ker jst mam ful na socialni težav, tudi sama socialna delavka ji nisem pri srcu, že iz tega vidika. Pač ženska, pač antipatična sem ji, sej je tudi ona meni. Pač ona me ne mara in sem že zaprosla za menjavo pa so mi rekli, da ne. Jst sm pršla novembra vn iz zapora, 5 novembra, namesto da bi 21ga dobila že socialno sem jo dobila še januarja 4., ona je to zavlečevala.”

- **MANJ PAPIROLOGIJE**

(Vanesa)

“Ja odlično, to je odlično potem, ja kaj, pol nebi rabo pošiljat nobenih prošenj in dokazil. To se strinjam, valda da se strinjam. Ker dosti teh ko je na cesti, pozabijo na primer podaljšat, lahko se komu zgodi, da pač pozabijo se prijavit in pol nimajo socialne. Ker pač zaradi droge jim gre z glave, ne. To bi blo vredeu, ja, ker pol so takoj brez vseh dohodkov.”

UTD kot motivacija za delo

- **UTD KOT MOTIVACIJA ZA DELO ZARADI OHRANITVE DOHODKA KLJUB SLUŽBI**

(Roman)

“Bi pa rad mel job tko za 5 urc, 4 urc, magar da čistim, urejam okolico. Ne da je 8 ur, ku pol ni 8 ur, ampak rata 10 ur, pa dobiš pol minimalca vn. Rajši mam pol tak lajf k ga mam pa dobim 400, 500 evrov vn.”

Maja: “Se pravi zate bi prišel v poštev UTD, a poznaš to?”

ROMAN: “Ja, seveda.”

Maja: “A no, super.”

ROMAN: “Politiko spremljam že dolg.”

Maja: “Ker mi raziskujemo s tem ne kako bi bilo...se pravi to bi bilo super zate,ker bi imel recimo dohodek 450 eur, pol bi pa zraven še delal in bi zraven še tole dobil“

ROMAN: “Ja, tu bi blo d best, seveda“

Maja: “Ker zdej se tepe lih s tem, čim delaš, ni važno kolk delaš se ti vzame socialna pomoč.”

ROMAN: “Tko ja, pa tko in tko je izkoriščanje delavcev.”

Maja: “Se pravi, te v bistvu to, da bi ti vzeli socialno pomoč odvrča od tega, da bi delal, ne vem po par ur, ali kukr koli, ker bi pač zgubu socialno pomoč in bi v bistvu dobil majn za delo, kot sedaj.”

ROMAN: “Ja, ker bi res.”

UTD kot materialna varnost

- **UTD ZAGOTAVLJA LAŽJE PREŽIVETJE**

(Katja)

“drugo pa je to, da bi se lažje preživelo kot zaj s 390 €.”

- **UTD KOT ZAGOTOVILO ZA KONSTANTNA SREDSTVA ZA PREŽIVETJE**

(Vanesa)

“Drugace pa še super, da potem še plačo na to dobiš, da vedno potem nekaj maš.”

- **IZGUBA STANOVANJA ZARADI IZGUBE DSP**

(Simona)

“Jst sm pršla novembra vn iz zapora, 5 novembra, namesto da bi 21ga dobila že socialno sem jo dobila še januarja 4., ona je to zavlečevala”

Maja: “Sam, a si potem dobila še za nazaj?”

“Ne, nism dobila sploh za nazaj, ker pač mi je vedno najdla nek razlog, da nisem prinesla tega, vedno nek papir, ko da sm prišla kredit dvigovat ne pa ne, kar mi pripada. In zaradi tega sem posledično pristala brez stanovanja. On se je mogu preselit nazaj h mami, jst sm zdej tudi in to je vse zaradi socialne. No, tudi seveda zaradi moje krivde in vsak je neki prispeval, ampak če bi blo teh 450 eur fiksno brez dokazil in vsega, to se ne bi zgodilo.”

UTD kot zaviralni dejavnik pri iskanju zaposlitve

- **NE ŽELI DELATI TUDI ZA VIŠJE PLAČILO, RAJE NA DSP**

(Marko)

“Maja: Recimo, a bi šou delat, če bi dobil 450 evrov plus plačo Marko: Aja, plača + 450? Maja: Ja Marko: Ne Maja: Ne? Raje bi bil na socialki? Marko: Ja, raje mam 350 evrov. Urška: Kako

to? Marko: To je matematika, $1+1=\dots$ Maja: Torej, raje maš prosti čas in manj dohodka Marko: Tako, življenje mam, da uživam, da živim...”

UTD kot mehanizem vključevanja

- **PRIPADA VSAKEMU, ZATO NI MOŽNOSTI ZA OBSOJANJA**

(Katja)

“Zato ker bi vsak mel to, ker nebi potem neše reko `ja on je na socialni pa ma to pa eno pa tretjo ...”

- **DOSTOJANSTVO, S TEM KO PRIPADA VSEM ENAK DOHODEK**

(Janko)

“Aha, to se mi zdi glavno, da ti ne rabiš dokazovat da ti maš že preprosto dostojanstvo, da ti nek keš pač pripada.”

- **ENAKOPRAVNOST**

(Janko)

“Ja, da si enakopraven dejansko. To bi blo ful dobro.”

- **OMOGOČANJE DELA ZA KRAJŠI DELOVNI ČAS Z DOSTOJNIM PLAČILOM**

(Roman)

“Jst mislm, da bi vsak rd delal, vsak narkoman, to lh trdim za 90%, samo da ne bi bil poln delovni čas, magari da sem jim zniža mal socialno pa da delajo 4, 5 ur. Ker bi se tudi sami bl koristno počutil, ker vem, ker se tudi sam bl koristno počutm, če si pa ti na ulici“

- **POMANJKANJE PROGRAMOV ZA DELO PRILAGOJENIH ODVISNIKOM**

(Roman)

“Jst pogrešam, kaj jst pogrešam, pogrešam programe, kjer bi se dal po 4, 5 ur, po zmožnostih, taka lažja dela, kot jih majo zaporniki, lepljenje, prevažanje, čiščenje okolice, narave itd. Ne težka 8 ur, ker noben odvisnik, alkoholik ne bo delu 8 ur. Prej ni delu tolko prej pol pa kr na enkrat 8 ur, pa še vsak ma strah kako bom zgledu pa tko in hitr ljudje pol odnehajo.“

“Jst sm povedu dvakrat ko sem še delal, po nekem času, po tem ko sem bil delavec meseca in so me potem vrgli iz službe. Delal sem kot pomočnik glavnega kuharja in ko so zvedl, da sm na substituciji je bilo pol milijon bolezni, da ne bojo dobili, pa vse, pa so me odpustili.“

POVZETEK

V teoretičnem delu naloge je predstavljen sistem socialne varnosti v Sloveniji, kjer se dotakneva tako ekonomske negotovosti kot tudi socialne politike. Seznaniva tudi z denarnimi transferji, predvsem natančneje opiševa redno in izredno denarno socialno pomoč, varstveni dodatek, subvencije in oprostitve plačil ter pomoč s hrano, saj so to pomoči, ki jih aktivni uživalci drog največ poslužujejo. Podrobneje oriševa socialno varnost uporabnika nedovoljenih drog in se dotakneva tako politike na področju drog, programov za zagotavljanje njihove socialno-materialne varnosti ter njihovo socialno mrežo in vpetost v trg dela. Zaključiva z definicijami o konceptu univerzalnega temeljnega dohodka, razlogi za uvedbo in s pomisleki, ali bi univerzalni temeljni dohodek morda predstavljal demotivacijski dejavnik za delo.

Empirični del zajema pogovore s šestimi uživalci nedovoljenih drog, ki preko pričevanj predstavijo svojo socialno-materialno sliko v času aktivnega uživanja drog. Tako natančno predstavijo svoje prihodke in izdatke, na kakšen način so si jih zagotavljali in s kakšnimi strategijami so si pri tem pomagali.

Sklepi naloge se v veliki meri nanašajo na dejstvo, da so vsi vprašani v določenem obdobju uživanja droge prejemniki socialnih transferjev, kar od njih zahteva potrebo po dodatnem zagotavljanju sredstev za nabavo droge.

UTD bi razrešil mnoge zagate in omilil ovire okoli odvisniške problematike, na mikro ravni kot višji znesek za posameznika, ki je obravnavan kot individuum, ločeno od gospodinjstva v katerem biva. Ker je konstanten, ne glede na prihodek, bi omogočal delo za krajši delovni čas, kar je za aktivnega uživalca zelo smotno. Na makro ravni bi prinesel premik že zaradi same univerzalnosti, hkrati pa omogočil družbene spremembe na področju obravnave problematike odvisnosti od nedovoljenih drog.